

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra Ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Vývoj české ekonomiky v důsledku Světové
finanční krize**

Yevhen Gonchar

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Yevhen Gonchar

Podnikání a administrativa

Název práce

Vývoj české ekonomiky v důsledku Světové finanční krize

Název anglicky

The Development of the Czech Economy due to the Financial Crisis of 2007–08

Cíle práce

Tématem bakalářské práce bude analyzovat vývoj české ekonomiky v době trvání Světové finanční krize. Hlavním cílem práce je zjistit, jaká opatření by vláda ČR a ČNB měla přijmout s cílem snížit negativní dopady krize v budoucnu, dále co můžou udělat v situaci nejistoty a nízkého růstu HDP ve srovnání s ostatními světovými ekonomikami, a jak předejít případnému novému kolu globální ekonomické krize. Vedlejším cílem praktické části práce bude analyzovat hospodaření velkých, středních i malých firem v České republice, jak bylo ovlivněny finanční krizí, a jaké zákony byly přijaty ke zlepšení jejich hospodaření.

Metodika

Bakalářská práce bude využívat metody komparativní analýzy dopadů světové ekonomické krize na vývoj České republiky v začátku krize a následujících několik let recese. Na základě vývoje HDP, míry nezaměstnanosti, inflace, salda státního rozpočtu, měnového kurzu a jiných statistických údajů bude zkoumán vývoj jednotlivých makroekonomických a mikroekonomických ukazatelů v období od roku 2007 až po rok 2009, který charakterizuje současnou ekonomickou situaci ČR. Bude zahrnovat: zákony a předpisy, které byly přijaty v průběhu krize, zveřejňování novin, statistická data z Českého statistického úřadu a od Eurostatu na úrovni celé EU.

Doporučený rozsah práce

50 stran

Klíčová slova

Finanční krize, bankovníctví, úroková sazba světová finanční krize, státní podpora exportu, protikrizová opatření

Doporučené zdroje informací

BRČÁK,Josef; SEKERKA,Bohuslav; STARÁ,Dana; SVOBODA,Roman. Česká republika ve světle ekonomických teorií. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 206 s. ISBN: 978-80-7380-369-8

CIHELKOVÁ,Eva. a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje, 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7400-155-0

KOHOUT,Pavel. Finance po krizi : důsledky hospodářské recese a co bude dál. Praha: Grada Publishing, 2009. 218 s. ISBN 9788024731995

MENJIVAR,Luisa; SALAZAR,Jorge.World economic outlook , Rebalancing growth. Washington: IMF Multimedia Services Division, 2010. 195 s. ISBN 978-1-58906-915-2, dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/text.pdf> (18.5.2010)

NEUNMANN,Pavel; TAMBERSKÝ,Pavel; JIRÁNKOVÁ,Martina. Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-3276-3

Portál České národní banky, dostupné z [<http://www.cnb.cz>]

ROUBINI,Nouriel: A Survival Strategy for the Eurozone, citace 25. 12. 2010, dostupné z [<http://www.project-syndicate.org/commentary/roubini33/English>]

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Roman Svoboda, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 10. 2015

doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 13. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci " Vývoj české ekonomiky v důsledku Světové finanční krize " jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Yevhen Gonchar

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Romanu Svobodovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, poskytnuté rady, cenné připomínky a za doporučení. Dále chci poděkovat paní Ing. Janě Hřebejkové za užitečné podněty a připomínky.

Vývoj české ekonomiky v důsledku Světové finanční krize

Souhrn

Práce je věnována analýze vývoje české ekonomiky v důsledku Světové finanční krize. Pozornost bylo věnováno dopadům krize a rozvoji české ekonomiky po krizi. V teoretické části práce je charakterizován pojem krize, její druhy a hlavní agregátní ukazatelé, pomocí kterých vyjadřujeme stav národního hospodářství. Vlastní práce zachycuje, jednak situaci v České republice před a během krize, a jak se rozvíjela ekonomika státu po ní. Také bylo ukázáno, jak se rozvíjely podniky v důsledku Světové finanční krize, jak podporoval stát podniky po krizi a jaké opatření byla vytvořena k překonání krize. Použitými metodami jsou především statistické metody, zejména analyzování dopadů světové ekonomické krize na vývoj České republiky v začátku krize a následujících několik let recese na základě vývoje HDP, míry nezaměstnanosti, inflace a jiných statistických údajů.

Klíčová slova: ČR, finanční krize, bankovníctví, úroková sazba, světová finanční krize, státní podpora exportu, protikrizová opatření, HDP, inflace, nezaměstnanost, hospodářský cyklus

The Development of the Czech Economy due to the Financial Crisis of 2007–08

Summary

This thesis is devoted to the analysis of the Czech economy during the global financial crisis of 2008. Specific attention has been paid to the effects of the crisis and the development of the Czech economy after the crisis occurred. The theoretical work is characterized by the notion of the crisis, type of crisis, and the main aggregate indicators by which we express the state of the national economy. The practical work depicts the situation in the Czech Republic before and during the crisis and how to develop the state of the economy back to normality after the crisis. Also shown in the practical work, is how businesses developed as a result of the global financial crisis, as supported by the state, as well as explain what action was designed to overcome the crisis. The methods used are mainly statistical methods, more specifically, analyzing the impact of the global economic crisis on the development of the Czech Republic's economy in the beginning of the crisis and subsequent recession based on the developments in GDP, unemployment rate, inflation and other statistical data.

Keywords: Czech Republic, financial crisis, banking, interest rates, the global financial crisis, state support for exports, anti-crisis measures, GDP, inflation, unemployment, the business cycle

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	13
3.1 Klasifikace krizí	13
3.2 Definice finanční krize	16
3.3 Historie a chronologie vzniku světové finanční krize.....	18
3.4 Agregátní ukazatelé.....	19
3.4.1 HDP	20
3.4.2 Inflace	23
3.4.3 Platební bilance.....	24
3.4.4 Nezaměstnanost	26
3.4.5 Státní dluh a veřejný dluh	27
3.4.6 Úroková sazba.....	28
4 Vlastní práce	30
4.1 Česká republika v EU: před krizí a během krize.....	30
4.2 Finanční stabilita: faktory stability a rizika.....	39
4.3 Dopad světové finanční krize na malé a střední podniky	41
4.4 Protikrizová program úspor rozpočtu.....	46
4.5 Sociální reformy v areálu protikrizových opatření fiskální konsolidace	49
4.6 Nové priority hospodářské politiky na podporu hospodářského růstu.....	52
5 Výsledky a diskuse	57
6 Závěr.....	59
7 Seznam použitých zdrojů	61
7.1 Tištěné zdroje	61
7.2 Internetové zdroje.....	63

Seznam grafů

Graf 1. HDP %, r/r, reálně	32
Graf 2. Průměrná a meziroční míra inflace.....	37
Graf 3. Nezaměstnanost.....	38
Graf 4. Státní a domácí dluh ČR.....	39
Graf 5. Rozvoj úvěrové zadluženosti domácností, v mil. Kč	40
Graf 6. Investiční náklady MSP, v mil. Kč.....	43
Graf 7. Výkony MSP, v mil. Kč v České republice.....	44
Graf 8. Úvěry nefinančním podnikům, v mil. Kč.....	46
Graf 9. Oficiální úrokové sazby ČNB , Repo sazba - 2 týdny (%).....	48
Graf 10. Podíl "šedé ekonomiky" na HDP.....	54

Seznam tabulek

Tabulka 1. Demografické ukazatele v České republice v letech 2004–2007	30
Tabulka 2. Postavení České Republiky na pozadí ostatních zemí EU v roce 2007	34
Tabulka 3. Vývoj počtu MSP za období 2009-2014	42
Tabulka 4. Investiční náklady MSP, v mil. Kč.....	43
Tabulka 5. Výkony MSP, v mil. Kč	44
Tabulka 6. Úvěry nefinančním podnikům, v mil. Kč	45
Tabulka 7. Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %).....	49
Tabulka 8. V jakem věku půjdou lidé do důchodu v roce 2020	50

1 Úvod

Jak je známo, lidé usilují o neustálé zlepšování svého blahobytu a tím se snaží udělat vše pro to, aby za své činnosti získali co nejvíce výhod. To je možné pouze při nezměněném ekonomickém růstu, ale jak si ekonomové všimli ještě v první polovině 19. století, tento jev není rovnoměrný. Pokud se bude sledovat historický vývoj každé země, pak lze vidět, že ekonomika se stoupání střídá s recesí. Ani jedna země nemůže být pořád na vrcholu svého rozvoje. Z toho totiž nevyhnutelně vyplývá recese, krize.

K tomuto střídání došlo z různých důvodů. Země vedly války, získávaly nové území, získávaly bohatství, také se samy stávaly obětmi jiných států. Objevovali nejrůznější vynálezy a zlepšení, řemesla a zemědělství. Obyvatelstvo různých zemí prožívalo epidemie, hlad a jiné neštěstí. Lidé se stěhovali do jiných zemí, protože hledali lepší životní podmínky.

Krize negativně ovlivňuje téměř vše, a proto se s ní země snaží vypořádat. Ale i v rozvinutých zemích, jako jsou Spojené státy, Velká Británie, Francie, Německo a další západoevropské země stále ještě nenašli konkrétní cestu pro jednoduchý a bezbolestný způsob výstupu z ní.

Problém hospodářských krizí je aktuální v současnosti i v naší zemi, protože v relativně krátké době, v 15 letech, jsme neustále ve stavu krize, která pak oslabuje nebo zesiluje. Funkce výzkumu hospodářské krize na globální úrovni, zejména v České republice, by měla pomoci ekonomům lépe rozeznat krizi a naučit je, jak se z ní bezbolestně a rychle dostat.

Pro řešení tohoto problému, vlády všech států utrácejí nepředstavitelné množství peněz. Bohužel, zastavit nebo zabránit útoku před krizí se ještě nikomu nepovedlo. Pořád se konají velké množství výzkumu. Ekonomové z celého světa se snaží předvídat nástup a průběh krize. Vytvářejí speciální analytické oddělení, kterým sledují všechny vlny ekonomické nálady. Ale ekonomickou analýzu nelze dělat výhradně na kordy historických analogií. Slovo krize v letech 2008-2009 znělo asi častěji než jakéhokoliv jiné slovo.

Globální finanční krize postihla a stále postihuje téměř všechny země, s výjimkou těch nejchudších zemí, které se již nacházejí ve stálé finanční a hospodářské krize. Globální finanční krize se projevuje v růstu cen nemovitostí a potravin, snížení počtu

pracovních míst v komerčních i státních organizacích, nedostatek stability a ztráta víry v budoucnost. Důvody změn, které se odehrávají v různých zemích, jsou odlišná. Stejně jako velké deprese z počátku dvacátého století, globální hospodářská krize vedla k procesům, které jsou schopné změnit globální, finanční a ekonomický systém. Nový systém očekává zvýšení role vlády. Nejspíš z důsledku Světové finanční krize vznikne nová světová měna, která nahradí americký dolar.

Ta se ovšem neobjeví jen tak. Pokud se krizová situace objeví pouze v jednom sektoru ekonomiky, pak se události po nějaké době přejdou i na ostatní a tím paralyzují celou zemi. To se promítne v celé řadě dalších zemí, se kterými měl zbožně peněžní vztahy daný stát. Největší dopad to má především, když se ekonomická krize stane v zemích hlavních hráčů světové ekonomiky.

Finanční a hospodářská krize má dopad na všechny bez výjimky sfér veřejného života: pokles v podnikatelské činnosti vedlo k poklesu úrovně zaměstnanosti a životních podmínek, zvýšené nezaměstnanosti, snížení platu, snížení rozpočtů na všech úrovních.

Mimochodem, krize zasáhla všechny segmenty populace České republiky, takže nyní je více než kdy jindy důležité udržet relevantní informace o současné hospodářské krizi, aby bylo možno vědět, co se může očekávat v budoucnu. Také je potřeba zjistit, co bylo výchozím bodem, proto aby se zabránilo opakování krize takového rozsahu..

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Tématem bakalářské práce bude analyzovat vývoj české ekonomiky v době trvání Světové finanční krize. Hlavním cílem práce je zjistit, jaká opatření by vláda ČR a ČNB měla přijmout s cílem snížit negativní dopady krize v budoucnu, dále co můžou udělat v situaci nejistoty a nízkého růstu HDP ve srovnání s ostatními světovými ekonomikami, a jak předejít případnému novému kolu globální ekonomické krize. Vedlejším cílem praktické části práce bude analyzovat hospodaření velkých, středních i malých firem v České republice, jak bylo ovlivněny finanční krizí, a jaké zákony byly přijaty ke zlepšení jejich hospodaření.

2.2 Metodika

Bakalářská práce bude využívat metody komparativní analýzy dopadů světové ekonomické krize na vývoj České republiky v začátku krize a následujících několik let recese. Na základě vývoje HDP, míry nezaměstnanosti, inflace, salda státního rozpočtu, měnového kurzu a jiných statistických údajů bude zkoumán vývoj jednotlivých makroekonomických a mikroekonomických ukazatelů v období od roku 2007 až po rok 2009, který charakterizuje současnou ekonomickou situaci ČR. Bude zahrnovat: zákony a předpisy, které byly přijaty v průběhu krize, zveřejňování novin, statistická data z Českého statistického úřadu a od Euro státu na úrovni celé EU.

3 Teoretická východiska

3.1 Klasifikace krizí

V rozvinuté kapitalistické ekonomice proces rozmnožování národního produktu má následující vlastnost: v pravidelných intervalech jeho normální průběh je přerušen krizí (z řeckého Krizi – zlomový bod, konečný výsledek), což znamená prudký zlom či těžký přechodový stav. Krize je prudké zhoršení ekonomického stavu země. Je dobře patrná na výrazném poklesu produkce, porušení daných výrobních vztahů, úpadku podniků, růst nezaměstnanosti a v důsledku všeho toho vede ke snížení životní úrovně, blahobytu obyvatelstva (Varoufakis, 2013). Někteří ekonomové berou pojem krize jako extrémně zvýšený stav fungování ekonomiky, při němž existuje nebezpečí úpadku a není likvidity. Dochází k nesouladu mezi ekonomickými, politickými a finančními systémy. Termín krize lze chápat jako bod obratu v situaci nebo procesu doprovázený regresí, poklesem nebo snížením účinností konvenčních systémů.

Všechny různé krize lze rozdělit do třech různých základů. První základna – to je měřítko nerovnováhy rozdělené do všeobecné nebo částečné krize. Všeobecná krize se vztahuje na všechna národní hospodářství, například světové krize jsou určeny k pokrytí jednotlivých odvětví a oblastí hospodářské činnosti v celosvětovém měřítku, tak i v celém světovém hospodářství. Částečná krize se vztahuje na veškeré jednotné oblasti nebo odvětví hospodářství. Jsou spojeny s poklesem ekonomické aktivity v hlavních oblastech činnosti. Zejména v měnových a bankovních systémech, akciových a měnových trzích, to znamená, že finanční krize je hluboká porucha veřejných financí (Cihelková a kol, 2009). Ta se projevuje v deficitu rozpočtu (kdy státní výdaje převyšují příjmy). Extrémním projevem finančního kolapsu je – platební neschopnost státu na zahraničních půjčkách. 1 V srpnu 1998, finanční krize vypukla obrovskou silou v České republice. Měnová krize se projevila jako šok z měnového systému. Kde nastalo výrazné snížení obchodních a bankovních úvěrů, hmotnostní výběr vkladů a zhroutil banky, snaha veřejnosti a podnikům výměny peněz za hotové a v neposlední řadě padající ceny akcií a dluhopisů

¹ Například během světové hospodářské krize v letech 1929-1933 se zastavily platby na zahraničních půjčkách Velké Británie, Francie, Německa, Itálie nebo Spojených států v roce 1931. Všechny tyto platby týkající se vnějšího dluhu byly zpožděny o rok.

stejně jako míra snížení bankovních úroků. Měnová krize se odráží v odstranění zlatého standardu v oběhu na světovém trhu a oslabení měn jednotlivých zemí. To je nedostatek cizí "tvrdé" měny a vyčerpání devizových rezerv v bankách, které spadají za pomoci směnných kurzů. Burza krize se projevuje v prudkém poklesu cen akcií, ve významném snížení emisí, v hlubokých propadech v aktivitě kapitálového trhu (Kohout, 2009). Krize v ekonomice se může týkat v oddělené, ale i souvisejících oblastí. Kde ji lze pojmenovat jako konvergentní krize. V tomto případě jsou změně podrobeny parametry, které charakterizují jednotlivé časové oblasti ekonomiky. Vzhledem k tomu, že tyto krize jsou schopny zesilovat se navzájem, tak nakonec se proměňují v takzvané systémové krizi zahrnující ekonomiku jako celek, což má za následek odpovídající změnu v makroekonomických agregátech (Holman, 2004). Konvergentní krize mohou existovat v izolaci, aniž by to vzbudilo pozornost, to znamená, že v tomto případě jejich přítomnost v ekonomice se odráží ve snižování kvality jednotlivých subsystémů bez existence vlivu na makroekonomických ukazatelích.

Druhou základnou je třídění podle pravidelnosti porušování rovnováhy v ekonomice. Zde stojí periodické krize a přechodné, jakož i nepravidelné krize.

Periodické krize se pravidelně opakuje v některých časových intervalech a dále se dělí na dva typy. Cyklické krize, která znamená opakující se recesi společenské výroby, což způsobuje ochrnutí podnikání a pracovní aktivity (činnosti) ve všech sférách národního hospodářství a které vyvolávají nové cykly hospodářské aktivity. Přechodná krize jsou sporadicky vzniklé propady veřejné produkce, které na čas opouštějí fázi oživení a růstu národní ekonomiky. Na rozdíl od cyklické krize nevzniká nový cyklus, ale je přerušena v určitém okamžiku. Tyto krize mají lokální charakter, jsou méně hluboké a méně dlouhodobé. Nepravidelné krize mají své vlastní zvláštní důvody vzniku.

Odvětvový šok pokrývá jedno z odvětví národního hospodářství. Je vyvolána restrukturalizace výroby v rozporu s normálními hospodářskými vazbami atd. Příkladem může být krize námořní dopravy 1958-1962 letech, nebo krize v textilním průmyslu v roce 1977. Má řadu poddruhů. Agrární krize se projevuje v náhlém pozastavení obchodování se zemědělskými výrobky (pokles cen zemědělských produktů). Strukturální krize vzniká v důsledku porušení normálních vztahů mezi větvemi výroby (Kohout, 2009). Je nevyvážená a ošklivá rozvojem některých odvětví na úkor druhého. Projevuje se ve zhoršení některých

typů produkce příkladem je surovinná a energetická krize v polovině 70. let. Průmyslová krize se vyznačuje poklesem výroby a omezování hospodářské činnosti v jednom z odvětví národního hospodářství. Sezónní krize je způsobena vlivem vhodných klimatických faktorů, které narušují přijatý rytmus ekonomické aktivity, zejména zpoždění nástupu jara může způsobit krizi ve veřejných službách kvůli nedostatku paliva (Holman, 2004).

Třetí základem klasifikace krizí je podle povahy porušení rozměrů reprodukce. To je také přiděleno dvou typům krizí. Krize nadprodukce – uvolnění nadměrného množství užitečných věcí, která nenachází prodeje. Krize podvýroba zboží – akutní nedostatek z nich k uspokojení efektivní poptávky obyvatelstva (Holman, 2004).

Zajímavý je koncept chronologických změn postojů v krizovém vývoji v sociálně – ekonomických systémech, které definují tři hlavní fáze vývoje těchto názorů. První etapa proběhla na počátku 18. stol. – 1. polovina 19. stol. v souladu s názory Johna S. Milla, J. B. Saya a Davida Ricarda, které nejsou typické pro tržní ekonomiku v důsledku náhodných faktorů a lze je překonat díky originální stabilitě a soběstačnosti tržního systému (J. S. Sismondi R. Robertus, K. Kaustky).

V druhé etapě (1930–1960) je hlavním rysem této fáze vznik studií J. M. Keynesa a jeho školy, která vede k závěru v existenci různých typů monopolů v kapitalistickém trhu a v různou míru vlivu státu na tržních procesech.

Třetí etapa pokračuje až do dnešní doby. V této fázi je kladen důraz především na předvídatelnost krize. Dále na nezávislost na předmětu a na vnitřních faktorech a na ověřitelnost krize. Příkladem vnějšího faktoru je komplexní a špatně předvídatelná státní politika při formování hospodářské infrastruktury. Příklad vnitřního faktoru je přítomnost nebo nepřítomnost potřebných finančních prostředků, zaměstnanců, kvality a množství použitých informací (Fleckenstein, 2009)

Pojem klasifikace krize není univerzální teorií navržen tak, aby vysvětlil ekonomická fakta. Nicméně, tyto klasifikace představují významné vědecké nástroje a poslouží pro studium dlouhodobých vzorů sociálně-ekonomického rozvoje.

3.2 Definice finanční krize

Finanční krize je významná nerovnováha ve finančním systému. Často doprovázené ztrátou a protržením normálních vztahů ve výrobních a tržních vztahů, které v konečném důsledku vedou k nerovnováze ekonomického systému jako celku. Finanční experti říkají, že finanční krize je porucha finančních systémů mnoha států najednou, doprovázených inflací, nestabilním kurzem cenných papírů, národní měny a celkovým poklesem životní úrovně. Z toho lze rozlišit následující, že finanční krize není nic jiného než dramatické snížení nákladů na jakékoli finančních nástrojů, jako jsou: měna, cenné papíry, peněžní závazek, futures kontrakty, opce atd. Následně tím, že se snižují náklady, zvyšují se ceny na všech druzích zboží a služeb.

Finanční krize mají tendenci začít stejným způsobem například v důsledku ostré korekce cen aktiv, v úvěrové tísní nebo snížením externích finančních toků, které pozbyli důvěry v měně, nebo v zemi, kde bankovní soustava byla vystavena strukturální hospodářské a finanční nerovnováze (Brčák a kol., 2012). Pokud jsou tyto aspekty vážné a rozhodnutí orgánů zjevně neúčinné, nelze se vyhnout krizí.

Globalizace světového hospodářství vede k tomu, že finanční krize v jednotlivých zemích se stále více obracejí na regionálnost a globálnost příkladem je vypuknutí finanční krize v letech 1992-1993 v EU, v letech 1994-1995 v Latinské Americe, dále v roce 1997 finanční krize v Thajsku, která postihla mnoho zemí východní a jihovýchodní Asii a poté se rozšířila do zemí v jiných regionech.

Existují různé typy finančních krizí, příkladem je měnová, bankovní, dluhová, systémová

Měnová krize, ve které jde především o ztrátu důvěry v národní měně, a to má za následek odliv kapitálu nebo jinými slovy, některé země mohou být poraženy měnovými krizemi, zatímco zbytek světa stále zachovává finanční i makroekonomickou stabilitu. Měnové krize často vedou k zavedení kapitálové kontroly státu, která brání údržbě pohledávek v cizí měně, a to vede ke ztrátě důvěry v národní měně. Často je také doprovázena pádem půjček v cizí měně. S tímto typem krize čelila Latinská Amerika v roce 1982, když se investoři obávali ztráty kapitálu denominovaných v měnách latiny a báli se oprávněně, že služba latinského dluhu v cizích měnách bude zastavena v souvislosti

s devizovou kontrolou. Výsledkem byl vznik úniku kapitálu zároveň v tvrdé měně a zastavení bankovních úvěrů. Hlavním znakem je, že i když je krize na mezinárodních trzích, tak to nemusí být nutně v mezinárodním měřítku, jinými slovy, některé země mohou být poraženy v měnových krizích, zatímco zbytek světa stále zachovává finanční i makroekonomickou stabilitu.

Bankovní krize se objevuje v opakovaném porušování rovnováhy měnového systému (Brčák a kol., 2012). Bývá vyjádřena jako masový výběr vkladů a prudké snížení komerčních bankovních úvěrů. Bankovní krize má dopad na růst finančních úpadků. Projevuje se ve snaze o hotovost a zlato. Dále vede k významnému zvýšení úrokové sazby.

Dluhová krize neboli solventností krize se projevuje v situaci, kdy dlužník není schopen splácet své zahraniční dluhy v dohodnutém úvěrovém rozvrhu v současných podmínkách. V takových případech se použije postup vypořádání dluhu. Nejčastěji k tomu dojde na mnohostranném, ale někdy na dvoustranném základě. Tento typ finanční krize je běžný v rozvojových a bývalých socialistických zemích.

Systémové krize vedou k hlubokým poruchám fungování všech základních součástí finančního systému země. Krize finančního systému je obvykle vyjádřena jako celkový úpadek velkých finančních institucí a je doprovázena "finanční panikou". Ve světových dějinách jsou známé pro jednotlivé systémové finanční krize, které jsou způsobené válkami a jinými mimořádnými hospodářskými a politickými událostmi (Czesaný, 2006).

Příčiny finančních krizí jsou také různorodé, mohou vzniknout z následujících ekonomických činností jako je například:

- selhání makroekonomické politiky,
- slabý národní finanční systém,
- nepříznivé podmínky vnějšího prostředí (např. klesající ceny základního zboží národního exportu),
- nesprávný směnný kurz (obvykle je přeceňován),
- politická nestabilita.

V rozvojových a post-socialistických zemích se finanční krize vyskytují častěji než ve vyspělých zemích. To je zřejmé ze zkoumaných 204 měnových a bankovních krizí v

období 1975-1997 let. Z nich 158 bylo měnových krizí a třetina na národní měny devalvovala o 75 %. Rozvojové a post-socialistické země ztratily v průběhu překonání finanční krize až 55 % svého HDP. Zatímco rozvinuté země mají vyjít při nižších nákladech a obnovit před krizí ekonomický růst, tak by pro obnovu potřebovali půl roku až šest let (Czesaný, 2006).

3.3 Historie a chronologie vzniku světové finanční krize

Během 19. a 20. století je většina finančních krizí spojená s bankovními krizemi a doprovázena rodící se panikou. Nejznámější krizí tohoto druhu byl začátek Velké hospodářské krize. Termín je také často používán v souvislosti se situací na akciových trzích, když prasknou tak zvané "ekonomické bubliny".

K první celosvětové hospodářské krizi, která zasáhla národního hospodářství a sociální život v USA, Německu, Anglii a ve Francii, došlo v roce 1857. Krize začala v USA. Příčinou byl úpadek železniční společnosti a akciových trhů. Vlna burze nepokoje se přehnala po celé Evropě, a dokonce i v Latinské Americe (Schumpeter, 2005).

Další světová hospodářská krize začala v roce 1873 z Rakouska do Německa a je považována za největší mezinárodní finanční krizi. Předpokladem pro krizi byl úvěrový růst v Latinské Americe, podněcovaný z Anglie a spekulativní růst na trhu nemovitostí v Německu a Rakousku, což skončilo s krachem akciových trhů ve Vídni v květnu.

V roce 1914 došlo k mezinárodní finanční krizi, kterou započala První světová válka. Důvodem byl totální výprodej cenných papírů zahraničních emitentů vládami USA a Evropskými zeměmi k financování vojenské akce. Tato krize začala téměř současně v několika zemích po tom, kdy bojující strany začali eliminovat zahraniční aktivu (Schumpeter, 2005). To vedlo ke krachu na všech trzích. Bankovní panika byla zmírněna včas intervencemi centrálních bank.

Další globální ekonomická krize spojená s poválečnou deflací a recesí byla v letech 1920-1922. Jev byl spojen s měnovou a bankovní krizí v Dánsku. V Norsku, Itálii, Holandsku, Finsku, USA a Velké Británii. V 1929-1933 letech, v době Velké hospodářské krize, dne 24. října 1929 (Černý čtvrtek) na New York Stock exchange došlo k dramatickému poklesu akcií (Schumpeter, 2005). Znamenalo to začátek největší krize v historii světové hospodářské krize. Hodnota cenných papírů klesla na 60-70 %, prudce

klesly obchodní činností, byl zrušen zlatý standard pro hlavní světové měny. Po První světové válce se americká ekonomika vyvíjela dynamicky. Milionům držitelům akcií se zvýšil jejich kapitál. Rychlým tempem rostla spotřebitelská poptávka a najednou to všechno krachlo. Do konce měsíce držitelé akcií přišli o více než 15 miliard dolarů, do konce roku 1929 až o 40 miliard dolarů. Propuklo velké uzavírání zastřených firem, továren a především bank. Miliony nezaměstnaných lidí se potulovaly v hledání práce. Krize probíhala až do roku 1933 a její důsledky se nesly až do konce třicátých let. První poválečná světová ekonomická krize začala na konci roku 1957 a trvala až do poloviny roku 1958. Zametla s USA, Německem a s Belgií.

Hospodářská krize, která započala ve spojených státech na konci roku 1973, překonala světovou hospodářskou krizi z let 1957-1958 a byla výrazně větší, co se týče velikosti pokrytí země, její délce, hloubce a ničivé síle (Schumpeter, 2005). Dle řady charakteristik se blížila krizi z let 1929-1933. V roce 1973 došlo také k první energetické krizi, která se započala s podáním zemí – členů OPEC, které snížily objemy těžby ropy. Takto se horníci snažili zvýšit těžbu černého zlata a cenu ropy na světovém trhu.

Černé pondělí v roce 1987(19. 10. 1987) bylo velice kritickým dnem, kdy americký akciový index Dow Jones Industrial se snížil na 22,6 %. V návaznosti na americký trh se zhroutily trhy v Austrálii, Kanadě, Hong kongu. Možná příčina této krize byla zakotvena v odlivu investorů z trhů v důsledku silného poklesu kapitalizace několika velkých společností.

V devadesátých letech se přihodily hned tři místní ekonomické krize: Mexický (1994-1995), Asijský (1997) a Ruský (1998). Základy těchto krizí se staly ve své podstatě masivními odlivy zahraničních investic, ze kterých byly otřeseny národní ekonomiky.

3.4 Agregátní ukazatelé

Problémy hospodářského růstu jsou zásadní pro národní hospodářství. Od něj v konečném důsledku závisí kvalita života obyvatel, proto se jeho regulace řadí mezi nejdůležitější oblasti státní hospodářské politiky. Pro vývoj jeho aktuální a efektivní podoby se musí opírat o objektivní ukazatelé stavu ekonomiky, její dynamiky, ale také vzít v úvahu efekt realizovaných aktivit. Pro tyto účely se používají agregátní ukazatelé.

V první části práce je vysvětlení základních agregátních ukazatelů pro vytvoření teoretického základu potřebného pro správné pochopení daného tématu a následnou analýzu problematiky.

3.4.1 HDP

HDP odráží celkové náklady na množství statků vyrobených v národní ekonomice v určitém časovém intervalu, obvykle za rok (Brčák a kol., 2012). Ukazatel HDP odráží funkce, jako je:

1. Odstranění dvojího počítání, které bere v úvahu výhradně celkové náklady na finální výrobky (Brčák, Sekerka, 2010). Z výpočtů jsou vyloučeny náklady zprostředkujících tvorbu statků – statky používané k výrobě dalších statků. Dodržování tohoto parametru vyžaduje, aby na každém jednotlivém kroku výpočtu HDP byly využívány výhradně přidané celkové náklady – tržní hodnota zboží vyrobeného určitou organizací s výjimkou externích nákladů na zdroje;

2. Využití finančních výsledků vyjádření národního hospodářství namísto přirozeného vyjádření. To umožňuje posoudit v jednotném finančním obrázku pro výkon činnosti podnikatelských subjektů v různých oblastech;

3. Úvod ukazatele HDP charakterizující náklady nejen výrobní, ale i náklady na zboží a služeb v národní ekonomice. Záznamy o výkonnosti výroby nehmotného sektoru ekonomiky umožňuje ve větší a objektivnější míře zhodnotit její stav.

Ukazatel HDP eliminuje přidané hodnoty – náklady potřebné k vytvoření určité výhody, například cestovní náklady, mzdy pracovníků, odpisy (Brčák a kol., 2012). To zahrnuje pouze náklady konečného, vytvořeného a prodaného zboží.

V HDP nejsou zahrnuti následující nákladoví ukazatelé:

1. Transferové platby, např. výplaty sociálního zabezpečení a pojištění, které jsou způsobeny tím, že jsou prováděny bezplatně a nemůže být odměnou;

2. Nezávislé hodnocení obchodů s cennými papíry, protože nejsou vyjádřeny v reálném důsledku hospodářské činnosti;

3. Celkové náklady na prodané zboží na komise.

Obvykle výpočet HDP se provádí dvěma základními způsoby:

1. Součtem všech nákladů na konečný výrobek;
2. Součtem všech finančních příjmů z výroby na určitém intervalu času.

Souběžné použití těchto dvou metod výpočtu umožňuje zvýšit objektivitu ukazatel HDP a vyloučit možnost jeho narušení (ČSÚ, 2015). Metodika výpočtu HDP je výsledkem součtu nákladů vycházející z rozdělení výdajů na určité skupiny – obvykle se vydávají čtyři:

1. Spotřeba. Jedná se o finanční vyjádření všech nakupovaných statků (zboží a služeb) a to jak pro krátkodobé, tak i dlouhodobé použití;

2. Investice, včetně finančních podmínek průmyslových investic, náklady na kapitálové výstavby, kvantitativní nárůst komoditních zásob podnikatelských subjektu. V tomto ukazatelů jsou zahrnuty kapitálové investice do kapitálu a náklady předpokládané investice na nákup strojů potřebných pro zajištění výrobního procesu (Brčák a kol., 2012). To se odráží v nákladech hospodářských subjektů, které nejsou ve vlastnictví státu a také v tom, že jsou v majetku osob nacházejících se na území určité země. Investice zahraničních podnikatelských subjektů jsou z výpočtu vyloučena;

3. Náklady státu. Ty představují celkovou hodnotu statků (zboží a služeb), nakupované státní a městské orgány. Slouží k tomu, aby zajistily jejich potřeby, a jsou vyjádřeny finančně;

4. Čistý export. Jedná se o finanční vyjádření rozdílu objemu dovozu a vývozu v národním hospodářství (Brčák a kol., 2012). Pokud národní hospodářství nakupuje více statků jiného státu, pak to dělá přes přímé investice do zahraniční ekonomiky. V této souvislosti se používá pojem negativní a pozitivní saldo vývozu v národním hospodářství.

Při použití metodiky výpočtu HDP o příjmu je shrnuta ve finančním vyjádření celková přidaná hodnota. Pro tyto účely se provádí sčítání celkových příjmů podnikatelských subjektů (procenta, mzdy, odpisy a nepřímé daně).

Metoda výpočtu HDP z příjmu zahrnuje sčítání těchto prvků, ve finančním vyjádření:

1. Odpisy, což je finanční vyjádření celkových nákladů či poplatky, potřebné pro získání výrobních prostředků. Tento ukazatel se vypočítá jako rozdíl mezi objemem čistých a hrubých investic uskutečněných v rámci národní ekonomiky (ČSÚ, 2015);

2. Nepřímé daně, které tvoří mezilehlou hodnotu mezi cenou realizace zboží a jeho náklady;

3. Odměňování zaměstnanců získaných v důsledku sčítání celkových mezd a různých bonusů, jakož i srážky z mezd ve prospěch státu;

4. Příjmy z důchodového pojištění. Jedná se o příjem vlastníků hlavních ekonomických zdrojů, které jsou získané v důsledku uvedení v dočasném použití;

5. Procenta, která představují celkovou hodnotu všech odpočtů za použití vlastního kapitálu;

6. Zisku podnikatelských subjektů. Je to kumulativní finanční vyjádření pouze v té části zisku, která zůstává u podnikatelského subjektu po zaplacení práce zaměstnanců a provedení nezbytných povinných plateb ve prospěch státu. Tímto ziskem podnikatelské subjekty mají právo nakládat dle vlastního uvážení, nasměrovat ji na různé potřeby, například na rozvoj a zvýšení objemu produkce;

7. Příjmy vlastníků.

Výsledkem součtu všech těchto prvků se získá systém národních účtů.

Pro maximálně objektivně odrážení HDP se dělají maximálně nezávislé změny cen. Je vybrán určitý bazický rok a všechny ostatní výpočty jsou provedeny při korelaci s cenami z letošního roku. V důsledku toho se spočítá reálné HDP – celková hodnota všech uskutečněných v národní ekonomice statků v cenách, která je v korelaci se základním rokem.

Spolu s HDP pro určení stavu národního hospodářství se používají následující ukazatelé:

1. Čistý národní produkt (ČNP), který vypočítá odečtením od HDP hodnotu všech odpisů;

2. Národní důchod (ND) se vypočítá jako výsledek odčítání z (ČNP) celkových nepřímých daní ve finančním vyjádření (Brčák a kol., 2012). Termín národní důchod se začal používat v roce 1990 jako hlavní ukazatel fungování národního hospodářství a tento ukazatel se používá jako hrubý domácí produkt (HDP), který je stanoven ročně výborem pro státní statistický úřad (Brčák, Sekerka, 2010).

HDP představuje celkovou hodnotu všech statků vyrobených v národním hospodářství bez ohledu na státní příslušnost vlastníka podnikatelského subjektu a charakterizuje efektivnost hospodářské činnosti na celém území národního hospodářství. HDP nebere v úvahu národní identitu podnikatelského subjektu a vylučuje z výpočtu příjmy získanými občany země při hospodářské činnosti v jiné zemi.

Při objektivním výpočtu se HDP a HNP nemůže lišit o více než 1 %. V opačném případě se při jejich výpočtech stala chyba nebo některé ukazatelé mohou být záměrně zkreslené. HDP a HNP se používá k určení stavu národní ekonomiky. S jejich pomocí je možné stanovit ekonomický potenciál země, tempo, základní ukazatele rozvoje a růstu národní ekonomiky.

3.4.2 Inlace

Inlace je růst cen zboží a služeb. Při inflaci dochází ke znehodnocení peněz a klesá kupní síla obyvatelstva. Opačný proces – reverzní inflace, tj. snížení cen, se nazývá deflací. Růst cen neboli inflaci lze rozdělit na tři druhy: plíživou inflaci, pádivou a hyperinflaci (Brčák, Sekerka, 2010).

Plíživá inflace znamená, že ceny rostou postupně, přibližně o 3-5 % za rok. Tak se to děje v rozvinutých zemích. Pádivá inflace – ceny rostou dvou či trojcifernými tempy. Jestliže se pádivá inflace plně rozvine, vznikají vážné hospodářské poruchy. Finanční trhy odumírají. Lidé hromadí statky. Hyperinflace doprovází krize nebo války. Růst cen je vyšší než 50 % a může dosáhnout až astronomických hodnot (Brčák a kol., 2012). Nejčastěji vzniká, kdy stát "zapíná" tiskový stroj na peníze na financování svých nadměrných nákladů.

K hlavním důvodům vzniku inflace patří tyto faktory:

- snížení hrubého domácího produktu (HDP) při nezměněném objemu peněžní zásoby v oběhu;
- růst vládních výdajů na úkor emisí;
- nadměrné expanzi úvěrů firem a soukromých osob;
- monopol v ekonomice, kdy velké firmy dostanou možnost určovat cenu svých výrobků a nákladů.

Měření inflace je náročným úkolem pro statistické analytiky. Za prvé je nutné sestavit tzv. "spotřebitelský koš" z těch výrobků, které budou představovat nákupní preference průměrného spotřebitele v ekonomice (Brčák a kol., 2012). Dále jsou náklady na takové spotřební koše sledovány po určitou dobu. Konečným výsledkem je index, to znamená, že hodnota spotřebního koše dnes je vyjádřena v procentech k základnímu roku (počáteční rok sledování indexu).

Jsou používány dva hlavní indexy pro měření inflace:

1) Index spotřebitelských cen (Consumer Price Index — CPI) prezentuje změny ve spotřebitelských cenách zboží a služeb, například na benzín, jídlo, na auta. Index spotřebitelských cen ukazuje změnu cen z pohledu zákazníků.

2) Indexy cen výrobců (Producer Price Index-PPI) znamenají různé ukazatele průměrné změny cen za prodej zboží a služeb od výrobců v zemi. Indexy cen výrobců ukazují změny cen s hlediska výrobců/prodejců.

V dlouhodobém horizontu indexy spotřebitelských cen a indexy cen výrobců budou vykazovat přibližně stejné výsledky. Nicméně, v krátkodobém horizontu údaje z indexů budou zobrazovat různé hodnoty, protože Index cen výrobců se zvyšuje dříve, než Index spotřebitelských cen (Brčák, Sekerka, 2010). Profesionálním investorům se doporučuje použít Index cen výrobců pro přesnější hodnocení investičních projektů.

3.4.3 Platební bilance

Platební bilance představuje systematizované hodnocení ekonomických transakcí mezi rezidenty země a nerezidenty v souvislosti s přijímáním a prováděním plateb v hotovosti. Hlavní operace jsou produkovány za pomoci výnosů z vývozu zboží, služeb, příjmů od zahraničních investic a nákupu domácích aktiv zahraničními firmami země a základními operacemi platby – platba dovozu zboží, služby, výplaty výnosů zahraniční investice v dané zemi a pořízení rezidenty zahraničních aktiv (Brčák, Sekerka, 2010). Platební bilance je sestavena za konkrétní období – rok, čtvrtletí, měsíc. Pod pojmem rezidenty lze chápat právnické a fyzické osoby, které vykonávají svou činnost v zemi (Brčák a kol., 2012). Informace obsažené v platební bilanci se používá k hodnocení kreditu země, k předvídání dopadů zahraničních ekonomických vztahů na devizový trh a měnový kurz, k jejich regulaci, hodnocení stavu ekonomiky dané země a k předpovídání možné

ekonomické, fiskální a měnové politiky. Dále se informace používají k výpočtům hrubého domácího produktu atd. Rozvoj mezinárodních finančních vztahů v mezinárodním srovnání vyžadovalo sjednocení metod k sestavování platební bilance v různých zemích a sladit je se systémem národních účtů (Businessinfo, 2011). Nejnovější doporučení pro sestavování platební bilance zveřejněné Mezinárodním měnovým fondem pochází z roku 1993.

Při sestavování platební bilance se používá v účetnictví princip dvojího záznamu. Každá operace se odráží na vrub a úvěru účty. Výsledná částka inkasa musí být rovna konečné výši úvěru. Úvěrové částky jsou tvořeny v důsledku vývozu zboží a služeb a kapitálových toků, což vede k vysoké cizí měně na účtech a jsou zaznamenány se znaménkem plus . Debetní částky vznikají v důsledku dovozu zboží a služeb a úniku kapitálu, což vede ke spotřebě cizí měny (Businessinfo, 2011). Jsou zaznamenány se znaménkem minus. V platební bilanci se v ekonomické operaci projeví jako tržní ceny, tj. ceny, za které došlo k výměně se skutečnými ekonomickými hodnotami.

Přijatá platební bilance se tvoří v národních měnách příslušných zemí s přepočítáním dat podle tržních směnných kurzů, které se skládají podle data operace. Pokud je národní měna nestabilní, platební bilance může být vytvořena v tvrdé měně dané země (Businessinfo, 2011).

V rovnováze jsou přiděleny dva oddíly – účty: "ze současných operací" a "účet operací s kapitálem a finančními nástroji". Pod současnými operacemi (viz bilance běžného provozu) se rozumí operace se zbožím, službami a příjmy. Bilance operací s kapitálem a finančními nástroji charakterizuje operace spojené s investiční činností. Zůstatek na výsledku probíhajících operací, zůstatek úhrnu transakcí a finančních aktiv by se měly rovnat mezi sebou na absolutní hodnotu a mít protichůdné signály. Deficit platební bilance běžného účtu znamená, že země vynakládá na nákup zboží, služeb a na ostatní probíhající operace více cizí měny, než je dostane z jejich prodeje (Businessinfo, 2011). To bývá financováno z prodeje majetku nerezidentů a z vnějších půjček. Při omezených aktivech a potížích při získávání úvěrů země s udržitelným deficitem běžného účtu platební bilance jsou nuceny snižovat dovoz a zvýšit export. Přebytek běžného účtu znamená nárůst čistých zahraničních aktiv. Celková platební bilance země je pozitivní v případě, je-li zůstatek běžného účtu tvořen přebytkem v součtu s kreditem operacemi, s kapitálem a

finančními nástroji (Businessinfo, 2011). To má za následek přílivu zahraniční měny do země a zvýšení devizových rezerv. V případě záporného zůstatku je místo pro deficit platební bilance a národní banka je nucena snížit rezervy cizí měny. Země může na dlouhou dobu strávit na nákup zahraničního zboží, služeb a aktiv více finančních prostředků, než zaznamenala tržby z prodeje vlastních výrobků, služeb a aktiv, proto je platební bilance nejdůležitějším analytickým pojmem.

3.4.4 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je sociálně ekonomický jev, kdy část aktivní populace nemůže uplatnit svou pracovní sílu. Nezaměstnanost znamená neschopnost státu efektivně použít jeden z nejdůležitějších výrobních faktorů – lidskou práci (Finance.cz, 2015). Její důvody jsou: pokles tempa hospodářského růstu, technický pokrok, strukturální změny v ekonomice, inflace či populační politika státu.

Nezaměstnanost působí v různých formách. Obvykle je tříděna na přirozenou, skrytou, cyklickou, strukturální, frakční. Nezaměstnanost má negativní vliv na ekonomickou a sociální situaci v zemi: zvyšuje tlak již na zaměstnané pracovníky, devaluje vysoce kvalifikované práce, zpomaluje tempo hospodářského růstu, vytváří sociální pnutí a působí na osobnost (Finance.cz, 2015). Pro charakteristiku stavu nezaměstnanosti se používají dvě odlišné míry nezaměstnanosti, které srovnávají počet nezaměstnaných, resp. uchazečů o zaměstnání s velikostí pracovní síly (počtem ekonomicky aktivních):

1. Podle metodiky výpočtu ČSÚ se míra nezaměstnanosti počítá v rámci výběrových šetření pracovních sil jako tzv. obecná míra nezaměstnanosti.

Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (v procentech), kde číselník i jmenovatel jsou ukazatelé konstruované podle mezinárodních definic a na doporučení aplikovaných ve VŠPS (Pavelka, 2011).

Ukazatel je konstruován podle metodiky Euro států vypracované na základě doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO).

2. MPSV zveřejňuje míru registrované nezaměstnanosti na základě počtu uchazečů o zaměstnání registrovaných na pracovištích Úřadu práce ČR (ÚP ČR). Na rozdíl od údajů z VŠPS určených především pro mezinárodní srovnání, se údaje o registrované

nezaměstnanosti používají k hodnocení politiky zaměstnanosti vyplývající z české legislativy (Finance.cz, 2015). Pro mezinárodní účely se využívají údaje z ÚP ČR pouze jako doplňující pohled k datům z VŠPS.

Doposud užívaný ukazatel míry registrované nezaměstnanosti srovnává počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání dle evidence pracovišť ÚP ČR s pracovní silou, která zahrnuje jak zaměstnané, tak nezaměstnané osoby (nikoli ekonomicky neaktivní). Zdroje dat pro tento jmenovatel (pracovní síla) jsou odlišné. Dosažitelní uchazeči o zaměstnání jsou bráni z evidence ÚP ČR. Zaměstnané osoby jsou vzaty z dat VŠPS.

Nejúčinnější způsoby, jak snížit nezaměstnanost, jsou: zajištění udržitelného hospodářského růstu, rozumná politika státu o regulacích sociálně-ekonomických procesů.

3.4.5 Státní dluh a veřejný dluh

Termíny státní dluh a veřejný dluh (angl. public debt) se označuje jako souhrn závazků ústředních vládních institucí a dalších veřejných orgánů dané země vůči jednotlivým věřitelům. Zahrnuje tedy celkové zadlužení vlády nižších správních celků (v Česku krajů a obcí), mimorozpočtových fondů a fondů sociálního zabezpečení.

Veřejný dluh se skládá ze státního dluhu, dluhu krajů a obcí, fondů sociálního zabezpečení, ostatních mimorozpočtových fondů nebo státních záruk (Krugman, 2009). Veřejný dluh je považován za dlouhodobý stav fiskální nerovnováhy a často je brán jako součet všech deficitů veřejných rozpočtů z minulosti, což však není úplně pravda, protože rozpočtový deficit nemusí navyšovat veřejný dluh v rámci krytí, například mimorozpočtovými výnosy nebo jeho monetizací. Svou roli hraje také inflace ovlivňující jeho reálnou hodnotu. Lepší definicí veřejného dluhu je souhrn finančních závazků vzniklých během financování země u domácích a zahraničních subjektů.

Vyčíslení veřejného dluhu probíhá většinou na hrubé bázi, což znamená, že se berou závazky státu bez ohledu na jeho pohledávky. Vyčíslení veřejného dluhu na čisté bázi, které představuje snížení závazků o pohledávky státu, sebou nese komplikace v podobě vymáhání pohledávek, výběru aktiv a způsobu oceňování. Tyto komplikace každý stát řeší rozdílně, proto je vhodnější pro mezinárodní srovnání použít ukazatel dluhové kvóty, což je podíl hrubého veřejného dluhu na hrubém domácím produktu. Vykazování veřejného deficitu a veřejného dluhu probíhá pod metodikou Euro státu.

Státní dluh představuje dluhy státu, které vznikají, v důsledku úvěrové financování rozpočtových výdajů. Použití vypůjčených finančních prostředků státem na financování různých druhů nákladů je běžnou praxí v mnoha zemích světa. Limit objemu půjček v různých zemích se řídí odlišně.

V závislosti na původu úvěrových fondů státního dluhu se dělí na vnitřní a vnější. Zvýšení státního dluhu, zejména vnějšího bez ohledu na možnosti jeho služby, se změní vláda v konkurzu a vytváří hrozbu ekonomické bezpečnosti, která vede ke ztrátě státní suverenity.

3.4.6 Úroková sazba

Úroková sazba, jedná se o procento, o které centrální banka poskytuje úvěry jiným úvěrovým institucím, zejména komerčním bankám. Proto je tato úroková sazba nazývána jinak – hypotékou na refinancování, protože dlužník (komerční banka) splácí získaný úvěr dříve s pomocí nového úvěru. Úroveň procent, o které centrální banka půjčuje komerční bankám, určuje především v závislosti na poptávce a množství nabídek na trhu a úvěru kapitálu (Revenda, 2012). Dále z očekávané míry inflace, kreditního rizika, z pohybů směnných kurzů, daní a to nejen, která jsou stanovena zvláštní komisí centrální banky. Ve skutečnosti jsou úrokové sazby, a to indikativní ukazatel pro ekonomiku, která dává měřítko hodnoty národní měny, to znamená, že dává pochopení hodnoty peněz.

Refinancováním komerční banky, centrální banka přes změnu úrokových sazeb působí na velmi mnoho ukazatelů ekonomiky, například na míru inflace a směnného kurzu (Revenda, 2012). Úroveň úrokových sazeb samotných komerčních bank, která přímo ovlivňující zákazníky, protože čím vyšší je procentuální sazba centrální banky, tím dražší úvěr komerční banky, respektive komerční banky pak tvoří větší procento na úvěry poskytované klientům. Kromě toho se sazba centrální banky uplatňuje při výpočtu daně z příjmu fyzických osob na vklady, stejně jako při výpočtu částky pokuty zaměstnavatele za zpoždění výplaty. Na úrokové sazbě závisí ceny na dluhových cenných papírech státu a úrovně ziskovosti na ostatních finančních nástrojích. Je zapotřebí vzít v úvahu, že zvýšení nebo snížení úrokových sazeb přispívá k růstu kapitálu na domácím trhu země z jiných zemí, nebo naopak jeho snížení.

Důležitými nástroji jsou tzv. sazby. Konkrétně se jedná o repo sazby, diskontní a lombardní sazbu. Operace vázané na tyto tři typy sazeb podléhají určitým podmínkám. Mimo jiné se jedná o stanovené objemy finančních prostředků, s nimiž se operuje. Minimální limity pro repo operace a diskontní úvěry činí 300 milionů korun (Revenda, 2012).

a) Repo sazba je využívána při tzv. repo operacích, tedy finančních operacích na volném trhu, jejichž prostřednictvím Česká národní banka reguluje množství peněz v oběhu. Od bank je centrální bankou stahována přebytečná likvidita, a naopak jsou jim předávány cenné papíry, které se později České národní bance vrátí, a to za zapůjčené finanční prostředky navýšené o dohodnutý úrok. Repo sazba je pak stanovena jako maximální možná sazba tohoto úroku. Jedná se o dvoutýdenní úrokovou sazbu (2T repo sazba), protože základní doba trvání repo operací je 14 dní.

b) Lombardní sazba – procentuální sazba, za kterou si obchodní banky mohou půjčit u centrální banky peníze oproti zástavě cenných papírů.² Centrální banka díky této sazbě může regulovat oběh peněz (Revenda, 2012). Zvýšením lombardní sazby dochází ke zdražení peněz a banky si půjčují méně. Taková monetární politika banky se pak označuje jako restriktivní. Opakem je její snížení, při kterém jde o expanzivní politiku.

c) Diskontní sazba neboli úroková míra, za kterou umožňuje Česká národní banka uložit obchodním bankám volné prostředky, má dlouhodobě klesající tendence. Stoupala pouze v roce 2007-2008.

² Dříve lombardní úvěr; dnes se tato operace nazývá marginální zápůjční facilitita.

4 Vlastní práce

4.1 Česká republika v EU: před krizí a během krize

Integrace do EU má pozitivní vliv na další rozvoj České Republiky. Alespoň tam byla pozorována pozitivní dynamika na začátku roku 2000, která pokračovala. K vrcholu rozvoje ekonomiky došlo v roce 2006.

Na rozdíl od mnoha zemí CEE, kde bylo zaznamenáno snížení počtu obyvatel, v Česku po roce 2004 byl zachován jeho růst (viz tabulka. 1). Nicméně, charakteristickým rysem daného období, v porovnání se situací předcházejících let, se stalo překonání záporného přirozeného přírůstku, který byl typický pro republiky od počátku roku 1990. Čímž v roce 2006 přispěla ke zvýšení počtu občanů zabarvený jako pozitivní přirozený přírůstek, tak i pokračující migrační příliv, který se jen zvýšil po vstupu České republiky do EU. Stojí za zmínku, že ve srovnání se stejným začátkem roku 2000, se v zemi mírně vzrostl i ukazatel počtu narozených dětí na 1 ženu. Přírůstek dosahuje 1,5 dítěte na matku, který zlepšuje situaci reprodukce národa, ale neřeší ji úplně. Z negativních trendů stojí za zmínku pokračující stárnutí populace, zvyšující se podíl lidí starších věkových kategorií, což je mimo jiné důsledkem zvýšení průměrné délky života v České republice.

Tabulka 1. Demografické ukazatelé v České republice v letech 2004–2007

Ukazatel	2004	2005	2006	2007
Číselný mln. Lidí	10,21	10,23	10,27	10,32
Plodnost, ‰	9,6	10,0	10,3	11,1
Úmrtnost, ‰	10,5	10,5	10,2	10,1
Přirozený přírůstek, ‰	-0,9	-0,5	0,1	1,0
Kojenecká úmrtnost, ‰	2,1	2,0	2,3	2,1
Délka života, roky:				
☐ Muži	72,5	72,9	73,4	73,7
☐ Ženy	79,0	79,1	79,7	79,9

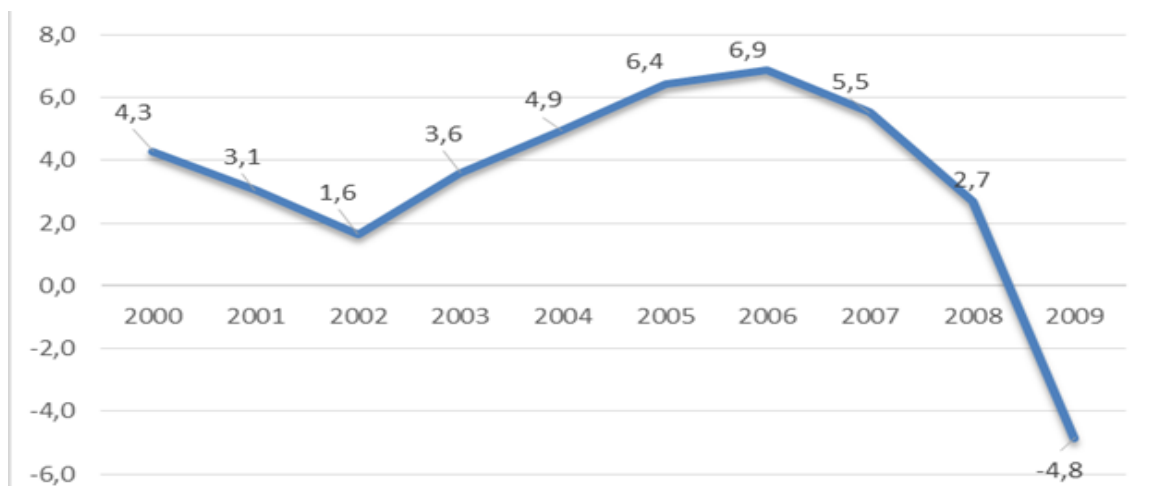
Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>). vlastní zpracování

Struktura ekonomiky ČR v letech 2004-2007 celkově zůstala stejná: její základem byl terciární sektor, jehož podíl na HDP se stabilizoval v okolí 59 %. V tomto případě se ke klíčovému odvětví služeb vztahoval obchod, cestovní ruch, doprava, poštovní a telekomunikační sektor. Ve stejné době se podíl zemědělství a lesního hospodářství i nadále klesal a v roce 2007 dosáhl jen 2,4 %. Tímto způsobem, se za dané období zvýšila role sekundárního sektoru (trochu méně než 39 %), který byl důsledkem jak růstu cen v průmyslu, tak i rozvoj jednotlivých jeho odvětví. K nejnovějším poznatkům lze zařadit, již tradiční pro české hospodářství, průmysl. Mezi strojní zařízení sub – odvětví stály: výroba dopravního zařízení, elektrické a optické zařízení. Podobné ukazatele ročního růstu více než 10 % byly typické pro chemický průmysl. O trochu horší tempo růstu pro dřevozpracující průmysl. Kromě toho, se zvýšil celkový počet zaměstnaných v průmyslu a také celkový počet samotných průmyslových podniků. K vrcholu průmyslové výroby došlo v roce 2006, kdy meziroční nárůst přesáhl 11 %.

Celkově struktura sekundárního sektoru ekonomiky ČR za uplynulé 4 roky v EU zůstala beze změny. Přerozdělil se podíl mezi jednotlivými pododvětvími inženýrství, které ve svém souhrnu představuje více než 36 % průmyslové výroby v roce 2007 se podíl elektrické energie a vody (o 14,5 %). Dále výroba pryžovo technických výrobků a plastových výrobků (o 5,7 %). Snížil se podíl potravinářského průmyslu (na 7,9 %) a kovu (12,7 %). To je téměř 50 % průmyslové výroby, které pokračovalo k vytvořování v rámci dvou sektorů – strojírenství a hutnictví.

HDP České Republiky od roku 2004 pokračovalo v růstu. Dosáhlo v roce 2006 maxima reprodukce – 6,8 % (v roce 2007 index vzrostl o 6,1 %). Stejně jako v předchozích obdobích, hlavní roli v takové situaci hraje spotřeba domácností (což je typické i pro EU jako celek), stejně jako růst vývozu.

Graf 1. HDP %, r/r, reálně

Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

Po vstupu České republiky do EU v její zahraničně obchodní činnosti došlo k velkým změnám. Roční vývoz a dovoz se zvýšil o více než 10 %, s výjimkou dovozních operací v roce 2005, kdy růst dosáhl pouhých 5 %. Podpora exportu přispěla k realizaci státní politiky v roce 2005, vláda republiky přijala novou exportní strategii v letech 2006-2010, která má velkou sadu nástrojů pro podporu národních vývozců, jako jsou různé půjčky a záruky. Kromě toho, začaly provádět opatření ke snížení silné závislosti na EU v oblasti zahraničního obchodu: intenzivnější rozvoj neevropských směrů, zahrnujících rychle se rozvíjející trhy. Jejich výsledkem se stalo poprvé od roku 1990 přebytek obchodní bilance, které bylo dosaženo v roce 2005 a postupně rostl v budoucnu. Také podíl EU v obratu České republiky v roce 2007 se mírně snížil oproti roku 2003, a to až o 78 %. Mezi hlavní partnery jak ve vývozu, tak i dovozu zůstalo Německo a Slovensko, stejně jako své postavení v první desítce klíčových zemí zachránilo Polsko, Rusko, Rakousko, Itálie. Samostatně jen stojí za zmínku, že dva roky před krizí místo mezi zemí, odkud Česká republika dováží výrobky, byla vždy obsazena, jedním z vůdců moderního mezinárodního obchodu, Čínou. Odvětvová struktura zahraničního obchodu republiky byla také charakterizována stabilitou, příkladem může být podíl strojírenství na českém exportu do EU, který je vyšší než 50 % a dovoz činní – 40 %.

Spolu v závislosti na zahraničním obchodě české ekonomiky ve fázi oživení se lišil velký vliv na rozvoji zahraničních investic. V letech 2005–2006 byla ČR v první desítce nejatraktivnějších zemí pro investice přímé investice evropských států (9.místo), zahrnující

více než 3 % toho trhu. Přitom Česká republika obstála na 4. místě na vytváření pracovních míst prostřednictvím přímých zahraničních investic. K podobné situaci přispěli rostoucí toky investic ve sledovaném období: před krizí v roce 2007, velikost přímých zahraničních investic přesáhla 9 mld. dolarů. Nicméně tyto údaje byly maximální. Největší vzestup přímých zahraničních investic za celou dobu samostatného vývoje v zemi došlo v roce 2005 (více než 11 miliard dolarů.) a tento fakt byl spojen s další rozsáhlou privatizací. V budoucnu privatizační faktor pro přilákání zahraničního kapitálu ztratil svůj význam. Více důležitější se stala velikost trhu, státní politika a ostatní faktory.

Vznikající trend v posledních etapách na převahu terciárního sektoru ve struktuře přímých zahraničních investic v letech 2004–2007 získal trvalý charakter. V sektoru služeb představovaly více než 50 % všech příchozích investic. Nejatraktivnější oblasti pro zahraniční investory se staly nemovitosti, finanční zprostředkování a obchodování. V rámci specializace strojírenství, hutnictví, potravinářského a chemického průmyslu dostávali největší fondy. Samostatně, je třeba poznamenat, že komplexní strojírenství Česku bylo třetí v Evropě na přitažlivosti pro zahraniční kapitál. Nicméně vedení země se začalo vyjadřovat v nespokojenosti, pokud jde o odvětvové struktuře zahraničních investic pocházejících, zejména v případě sekundárního sektoru, protože podle moci, například montážní výroby přinášely požadovaný příspěvek na rozvoj ekonomiky. Dále bylo zamýšleno posílit opatření na přilákání investic v první řadě na výzkumný sektor a rozsah nových technologií.

Stejně jako v případě zahraničního obchodu, klíčovou roli v zahraniční investicích do České republiky, hráli evropští partneři, které v roce 2007 měli asi 90 % všech získaných přímých zahraničních investic. Klíčové země-investoři zůstávají beze změny – Německo, Nizozemsko a Rakousko, na které se podílí více než 40 % investovaných přímých zahraničních investic. Například jen německé firmy zajišťovaly zhruba jen 5 % počtu všech zaměstnaných v České republice. S více než 60 % německých přímých investic investují do podniků s počtem zaměstnaných osob až 50 osob a pouze 6 % je s počtem více než 500 lidí. Odvětvová struktura německých přímých investic byla celkově v souladu s obecnými zásadami: 55 % putovalo do sektoru služeb (obchod, nemovitosti), 44 % – do průmyslu (strojírenství, hutnictví, chemický průmysl) a pouze 1 % – na primární sektor.

Mezi negativní faktory, které ovlivňují českou ekonomiku z toho období, lze poukázat na rostoucí inflaci, která se pohybovala v letech 2004-2007 v rozmezí 1,9-2,8 %, že několikrát překročila ukazatele v před vstupem země do EU. Takové zvýšení inflace bylo způsobeno poklesem regulace cen v řadě odvětví, zvýšení cen bydlení a plynu zemědělství. Ale inflace stále nepřesahuje úroveň začátku roku 2000. Nezaměstnanost, naopak, aktivně snížena a před krizí v roce 2007 dosáhla minima za posledních 10 let – 5,3 % (viz tabulka. 2).

Tabulka 2. Postavení České Republiky na pozadí ostatních zemí EU v roce 2007

Index	EC-27	Česká republika	Ostatní země	
HDP na obyvatele, %	100	81,5	Bulharsko	38,1
			Rumunsko	40,7
			Polsko	53,6
			Lotyšsko	58,0
			Litva	60,3
Podíl exportu zboží na HDP, %	10,1	69,9	Slovensko	77,0
			Belgie	71,2
			Maďarsko	68,0
			Slovinsko	59,0
			Nizozemsko	58,9
Přímé zahraniční investice miliardy eur	319,2	6,7	Malta	0,7
			Slovinsko	1,1
			Řecko	1,4
			Litva	1,4
			Lotyšsko	1,6
Míra inflace, %	2,3	3,0	Lotyšsko	10,1
			Maďarsko	7,9
			Bulharsko	7,6
			Estonsko	6,7
			Litva	5,8
Míra nezaměstnanosti v %	7,1	5,3	Slovensko	11,1
			Polsko	9,6
			Francie	8,3
			Německo	8,4
			Velká Británie	5,3

Zdroje: Europe in figures, Eurostat yearbook 2009 (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>);

V předkrizovém roce 2007, jak je vidět z tabulky 2, Česká republika dosáhla poměrně velkých výsledků i v jiných ukazatelích. V řadě ukazatelů Česká republika předběhla nejen mnoho dalších zemí CEE, ale i klíčové země-členy EU. Samostatně stojí pouze poznamenat zvýšení podílu exportu na českém HDP (3. místo v EU), které je často charakteristické pro malé země, nicméně závislost české ekonomiky z vnějšího prostředí byla příliš vysoká. Tento jev nemohl nemít vliv na stav ekonomiky v globální finanční a hospodářské krizi. Podobná situace je do jisté míry charakteristická pro přímé zahraniční investice.

Začínající na konci 2008 roku globální finanční a hospodářská krize zasáhla Českou republiku, stejně jako ostatní státy světa. Nicméně, její vliv nebyl tak dramatický pro ekonomiku České republiky ve srovnání například s jinými zeměmi CEE, které jsou také členy EU (zejména pobaltské státy). Velká odolnost české ekonomiky je způsobena v první řadě zásobou ekonomické síly, které bylo dosaženo v předcházejících letech reformami a postupným přechodem k postindustriálnímu rozvoji. Ve stejné době, současná krize odhalila některé nevyrovnanosti rozvoje země, které negativním způsobem dopadli na současnou situaci. K nim lze přičíst nadměrnou exportní orientaci a oporu na zahraniční investice. Další komplikace jsou způsobeny přítomností jako prioritní partnera ve světové ekonomice Německa, země – světového leadera v exportu zboží a do značné míry zapojení do světové ekonomické komunikace. Vzhledem k tomu, že první fáze moderní krize silně ovlivnila německou ekonomiku, tak se to naštěstí nepromítlo v naší zemi a nemělo to vliv na ekonomickou situaci v samotné České republice.

Zpomalení růstu HDP začalo v roce 2007, nicméně počely rok 2008 byly stále vidět pozitivní ukazatelé, a to bez ohledu na začátku krize. Ve 4. čtvrtletí 2008, kdy průměr EU byl zaznamenán poklesem HDP, růst českého HDP meziročně (bez ohledu na sezónní výkyvy) činil 0,5 %. V důsledku celkového zvýšení HDP České republiky činil v roce 2008 2,6 %, což odpovídá ukazatelům začátku roku 2000. Pozitivní dynamika roku 2008 umožnila zvýšit HDP na hlavu v zemi až o 82 % úrovně EU. V první polovině roku 2009 bylo zaznamenáno rostoucím propadem, který byl podmíněn zhoršením zahraničního obchodu, tak i poklesem spotřeby domácností a několika dalšími důvody.

V zahraničním obchodě, který kdysi dával impuls k rozvoji České republiky, došlo v době krize k významnému poklesu v platnosti snížení poptávky ze strany hlavních

obchodních partnerů, a také snížení průmyslové výroby v samotné zemi. Svou roli hraje i zvýšení vývozních cen, tak i vliv krize na zahraničním obchodě České republiky, které se výrazně ovlivnilo již v roce 2008, kdy růst vývozu klesl 2,5krát a činil 6,0 %, dovozu – více než 3krát (4,7%) na konci roku. Pokles vývozních a dovozních operací bylo pozorováno již ve 3. čtvrtletí 2008 a 4. čtvrtletí dynamiku, jako je tato, jen zvýšila.

V prvním pololetí roku 2009 obrat ve srovnání se stejným obdobím roku 2008 snížil na 20,3 %, což bylo největším pokles v historii republiky. Zároveň přebytek obchodní bilance zůstal: vývoz klesl za dané období na 19,2 % a dovoz o 21,5 %. V pobočce průmyslového odvětví se podíl mnoha z nich za dané období snížil, včetně podílu na strojírenství a hutnictví. Největší pokles českého vývozu byl typický pro takové státy, jako je Německo, Slovensko, Polsko. Pokles importu se zaznamenal především ze strany Německa, Slovenska, Itálie a Francie.

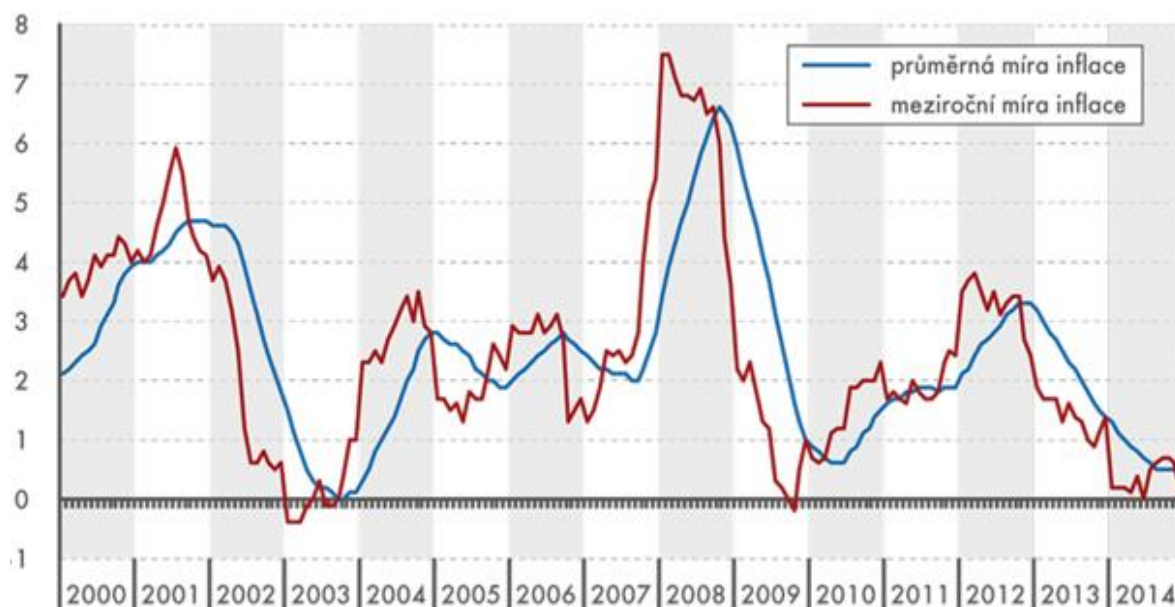
Pokles poptávky na průmyslové výrobky České republiky mimo země se stala jedním z hlavních faktorů poklesu v sekundárním sektoru republiky. Zpomalení růstu v této oblasti bylo zaznamenáno ještě ve 3. čtvrtletí 2008, avšak v následujícím čtvrtletí se již zaznamenal prudký propad o více než 10 %. Největší podíl na zhoršení situace přispěla výroba elektrického, optického a transportního zařízení, ale také metalurgický průmysl, který velmi rychle "reagoval" na tuto krizovou situaci snižováním výroby. V důsledku růstu průmyslové výroby v roce 2008 činil tento průmysl pouhých 0,4 % a první polovina roku 2009 byla charakterizována výhradně negativní dynamikou – pokles přesáhl 18 % a postihl všechna odvětví, s výjimkou potravinářského průmyslu, které se v jednotlivých období vykazovaly mírný nárůst.

Na rozdíl od sekundárního sektoru, byl sektor služeb ve větší míře založený na vnitřní poptávce a dosud se ukázal méně výrazným poklesem. Podle výsledků z roku 2008, růst v průmyslu byl vyšší o 4 %, což vede ve struktuře ekonomiky, kde podíl terciárním sektoru přesáhl 60 %, zatímco podíl průmyslu klesl na 37,6 %. Nicméně v první polovině roku 2009 v sektoru služeb také došlo k negativní dynamice: pokles tržeb činil 6,9 % a 9,9 % v 1.měsíci a 2.měsíci příslušného čtvrtletí. Kritická situace tak není ve srovnání s průmyslem. Souvisí to s tím, že část odvětví služeb (informační a komunikační služby, nemovitosti) i v roce 2009 vykazovaly mírný růst.

Určitou podporu českému terciárnímu sektoru a soukromému sektoru průmyslu pomohly přílivy zahraničních investic, které přežili i v krizových podmínkách. Při tom velikost přímých kapitalistických investic se výrazně snížila: v roce 2008, kdy příliv přímých zahraničních investic dosáhl 10,7 miliardu dolarů, ukazuje mírný nárůst ve srovnání s předchozím rokem. Za první pololetí roku 2009 dosáhl jen 2,3 miliardy dolarů. Více než polovina z investic byly v oblasti nemovitostí a finančních služeb. Průmysl se celkově umístil na třetím místě. Mezi hlavní investory stále patřily země Německo a Rakousko, i když jejich aktivity ve sledovaném období klesly. Proto Česká republika v podmínkách současné finanční a ekonomické krize "ztratila" jeden z pilířů svého rozvoje v podobě přímých zahraničních investic.

Podrobné informace o hloubce krize v České republice se doplňují ukazatele inflace a nezaměstnanosti, které i přes stabilitu předkrizovým obdobím, prudce stouply v letech 2008-2009. Urychlením na konci roku 2008, průměrná roční míra inflace dosáhla desetiletého maxima a činila 6,3 %, což představuje více než dvojnásobek ve srovnání s předchozím rokem. V prvním pololetí roku 2009, se růst inflace zastavil, ale zůstal na vysoké úrovni (cca 4 % v květnu-červnu 2009 roku).

Graf 2. Průměrná a meziroční míra inflace

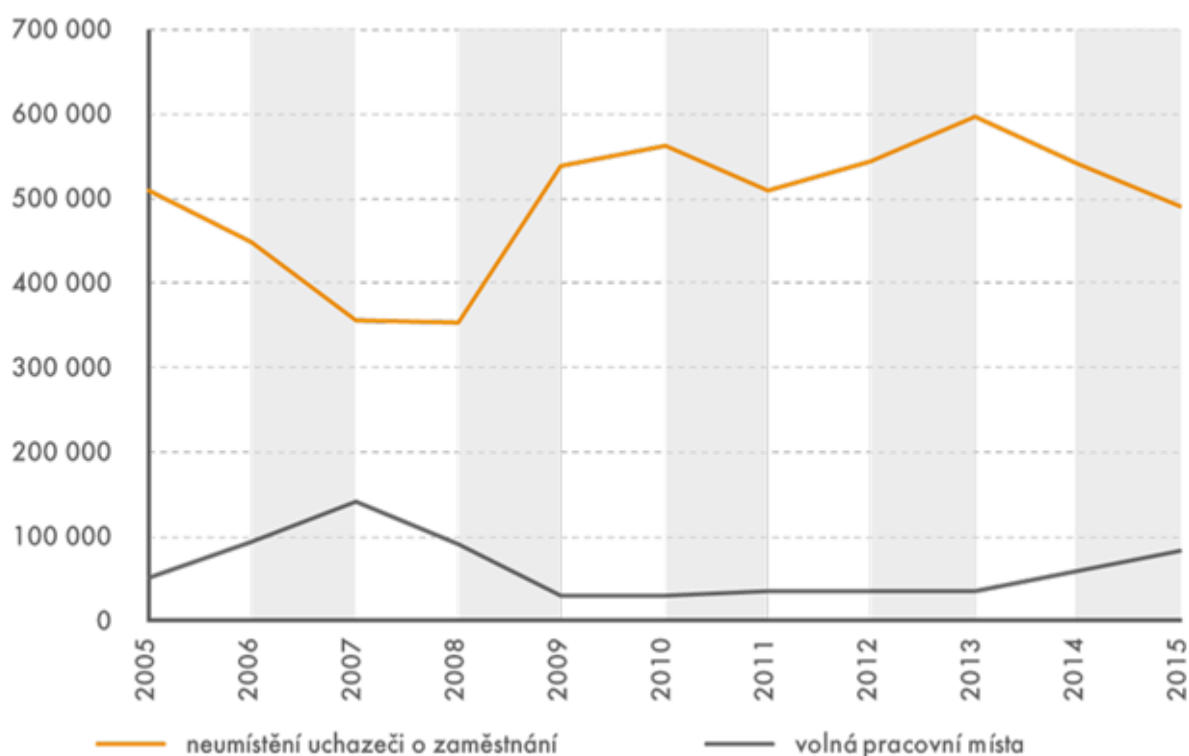
Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

Hlavními příčinami zvýšené inflace za dané období se staly prudký nárůst cen na některé výrobky potravinářského průmyslu, zvýšení sazby DPH, ale také tarify na elektřinu

a obecně platby za služby ohledně bydlení. Při tom stojí za zmínku, že při zvažování se očištěného indexu spotřebitelských cen, postavení České republiky není tak kritické a to zejména ve srovnání s ostatními zeměmi CEE. Meziročně očištěný index spotřebitelských cen celého roku 2008 byl stabilně vyšší, než je průměr EU, ale již v prvních měsících roku 2009 byl český index pod průměrem v EU. Na měsíční bázi indikátor v Česku koncem roku 2008 – začátkem roku 2009 byl stabilně vyšší, než je průměr v EU, nicméně se stal jedním z nejlepších průměrů mezi zeměmi CEE.

Míra nezaměstnanosti v roce 2008 činila 4,4 % – nejnižší sazba pro ČR od roku 1997, ale problémy v ekonomice se již plně odrážely na nezaměstnanosti již v příštím roce – na základě výsledků prvního čtvrtletí roku 2009 činil 6,4 %. V absolutních hodnotách počtu nezaměstnaných v České republice v polovině roku 2009 přesáhla nezaměstnanost 333 tisíc lidí, z nichž o něco více než polovina byly ženy.

Graf 3. Nezaměstnanost

Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

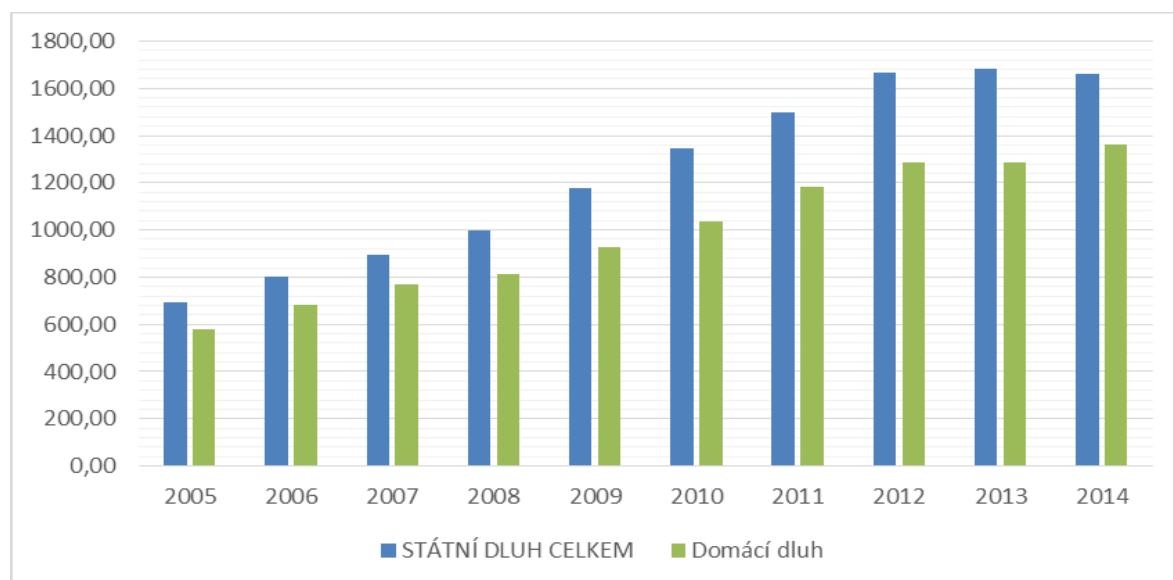
Proto globální, finanční a hospodářská krize postihla celou ekonomiku České republiky. Při tom mezi nejvíce postižených destinací vystupují: zahraniční obchod, přímé

zahraniční investice a průmysl. Tento fakt nemohl zůstat bez příslušných opatření a pozornosti ze strany veřejných orgánů v České republice.

4.2 Finanční stabilita: faktory stability a rizika

Stabilizačním faktorem české ekonomiky je finanční sektor. Jeho odolnost je určen především jeho primární orientací na tradiční konzervativní model – bank based system: 77,2 % celkových aktiv finančního systému připadá na bankovní sektor. U poměrně vysoké likvidity úvěrových institucí je zajištěno výhodné financování úvěrové expanze na úkor primárních vkladů, nízké závislosti od půjček na externích finančních trzích a minimálním použitím sekuritizace úvěrů. Ukazatel kapitálové přiměřenosti (Tier 1) vzrostl z 12,7 % z roku 2009 na 16 % v roce 2013. Celkové aktivity finančního sektoru vzrostly s 141,1 % HDP v roce 2009 až o 156 % HDP v roce 2013 (395 % HDP v průměru zemí eurozóny). Česká republika stále výrazně zaostává za ekonomicky rozvinutými zeměmi podle úrovně úvěrů v ekonomice: 50 % HDP proti 135 % v průměru v eurozóně (Economia, 2015).

Graf 4. Státní a domácí dluh ČR

Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

Z grafu nahoře je vidět, že státní dluh celkem v průběhu krize rostl a od roku 2012 je vidět, že dluh začal pomalu klesat, což je velmi pozitivním faktem pro Českou ekonomiku a svědčí o překonání krize a rozvojové ekonomiky.

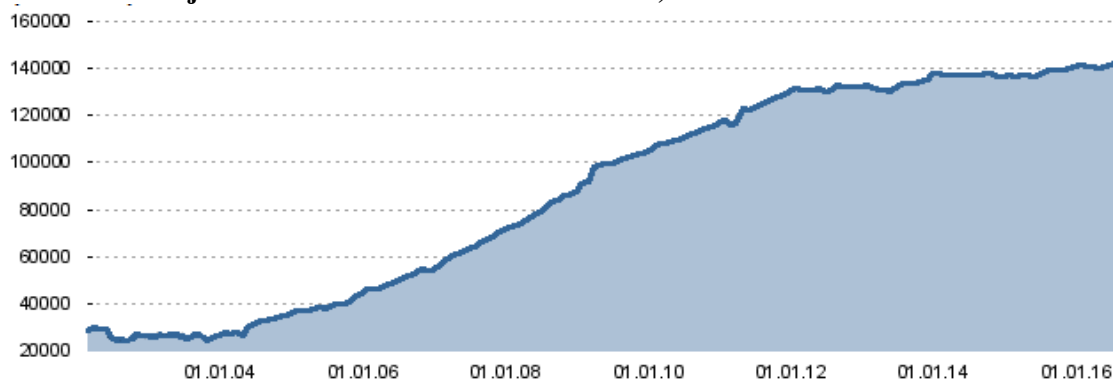
V podmínkách dluhové krize v eurozóně, finanční sektor české ekonomiky ukazuje relativně vysokou odolnost proti vnějším rizikům, což vytváří příznivé předpoklady pro její zachování i v případě kritického scénáře přetrvávající recesí české ekonomiky. Při tomto se České republice, na rozdíl od mnoha evropských zemí, podařilo obejít se bez velkých státních investic do bankovního systému a vnějších půjček.

Hlavním zdrojem financování úvěrové expanze jsou bankovní vklady, jejichž rozsah byl na začátku roku 2014, 1,32krát vyšší, než je objem úvěrů, které umožnili bankám vytvořit "polštář" rychle likvidních aktiv. Tyto aktiva tvoří 29 % celkových aktiv bankovního sektoru. Financování úvěrů na úkor primárních vkladů v ČR je dvakrát vyšší než podobný průměr EU. Poměrně vysoká likvidita bankovního sektoru, zabezpečená primárními zdroji, nabízí českým bankám ochranu před možným kritickým snížením likvidity v globálním finančním trhu a nižšími náklady na získání zdrojů financování úvěrové aktivity ve srovnání s jinými formami externího financování.

V podmínkách světové ekonomické krize se Česká národní banka (ČNB) snaží "spustit" hospodářský růst snížením úrokových sazeb, které se od listopadu 2012 drží na úrovni tzv. technické nuly – 0,05 procenta. To je nejnižší míra refinancování centrální banky v EU. Díky poklesu úrokových sazeb z úvěrů, nedoplatky na agregátní úvěrovém portfoliu se snížily na 5,9 procenta v roce 2013, včetně úvěrů nefinančním podnikům – 7,4 %, úvěry obyvatelstvu – 5,2 %.

Závažným faktorem rizika je rostoucí úvěrová zadluženost domácností. Úroveň zadlužení českých domácností ve vztahu k celkovým příjmům vzrostla od 13,9 % v roce 2000 na 23,1 % v roce 2003, přes 45,9 % v roce 2007, až na 58,6 % v roce 2013.

Graf 5. Rozvoj úvěrové zadluženosti domácností, v mil. Kč

Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

Tváří v tvář vleklé hospodářské krize, na níž následuje růst nezaměstnanosti a drastické snížení příjmů, což zvyšuje riziko nesplácení úvěrů s vážnými makroekonomickými důsledky. Důkazem finanční stability lze považovat za stabilní rating ČR. Mezinárodní ratingová agentura Standard & Poor's v roce 2013 potvrdila rating ČR na úrovni AA-. To je čtvrtá úroveň spolehlivosti, která znamená "naprosto bezpečné investice".

Nejednoznačný vliv na stabilitu českého finančního systému může mít projekt na vytvoření bankovní unie v EU, který zahrnuje:

1. Předávání funkce bankovního dohledu od národních dohlížetelských orgánů jednotnému bankovnímu regulátoru, probíhajícímu ECB (Single Supervisory Mechanism);
2. Společný evropský systém pojištění vkladů (European Deposit Guarantee Scheme);
3. Celoevropským systémem obnov a restrukturalizací bankovního sektoru (European Resolution Scheme).

Ve zprávě ČNB o finanční stabilitě ČR se uvádí, že základy bankovní unie jsou založeny na principech, které neodpovídají současnému politickému a ekonomickému zařazení EU. Projekt nebere v úvahu strukturální rozdíly mezi jádrem a periferií eurozóny, nesoulad hospodářských cyklů jednotlivých členských zemí EU: "*... Tento projekt opět léčí pouze příznaky, nikoli samotné "nemoci". Představit si, že bankovní unie je jediným správným řešením, může nejen posílit mravní žár, ale stát se kanálem pro přenos finanční nestability z jedné země do druhé*" (Economia, 2015). Bankovní unie znamená pokles pravomocí národních bankovních kontrolních orgánů, které v konečném důsledku oslabí zodpovědnost národních vlád a vliv na dlouhodobou fiskální stabilitu země.

4.3 Dopad světové finanční krize na malé a střední podniky

Příchod krize by měl mít samozřejmě vliv také na české podniky. Kvůli tomu, že MSP jsou citlivé na výkyvy krize, její dopad by na daný segment byl velmi silný – ale malé a střední podniky na rozdíl od velkých firem nemají takové šance se dostat z krize a užít optimalizaci interních procesů.

Dopad krize se dá nejlépe poznat ze Zprávy o vývoji malého a středního podnikání,

která je každoročně zpracována Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR.

Tabulka 3. Vývoj počtu MSP za období 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
MSP – právnícké osoby	238 271	256 876	272 204	228 564	246 861	236 840
MSP – fyzické osoby	839 573	850 032	865 235	914 654	877 519	887 854
Počet MSP - celkem	1 077 844	1 106 908	1 137 439	1 143 218	1 124 380	1 124 694

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Z tabulky je vidět, že i přes hospodářskou krizi se počet malých a středních podniků nijak nesnížil. Naopak sice pomalu, ale stále roste. Je jasné, že největší podíl na MSP mají fyzické osoby. Právnícké osoby tvoří jen 1/5 od celkového počtu podniků. Toto tvrzení je samozřejmě velmi pozitivním zjištěním, že i přes dopady hospodářské krize, se obyvatelé ČR chtějí stále rozvíjet ve vlastním podnikání, což svědčí o optimismu české společnosti. Dále, jak uvádí statistika, malé a střední podniky se podílejí z 99 % na celkovém počtu podniků, které se nacházejí v ČR.

Když se jedná o počet zaměstnanců, tak ten zůstal v podstatě beze změny – díky malým a středním podnikům je zaměstnáno, podle Zprávy o vývoji MSP za rok 2014, přibližně 1,8 milionu lidí. Z toho vyplývá, že MSP mají velký podíl na zaměstnanosti ČR. Na MSP připadá 60 % všech pracujících na českém území. V periodách krize nebylo možné sledovat nějaký výrazný pokles na počtu zaměstnaných. To svědčí o tom, že české malé a střední podniky nepropouštěly své zaměstnance a spíše si váží svých zaměstnanců, a to i přes pokles tržeb.

To samé i pro mzdové náklady. Ty za posledních pěti let neměly výrazné změny a pohybují se na úrovni 450 mld. Kč. Je nutné upozornit na to, že podle Zprávy o vývoji MSP za rok 2014, průměrné mzdy vyplácené v sektoru malých a středních podniků byly o

11,9 % nižší, než byl průměr v celé ČR, který činí 24 213 Kč. To se dá vysvětlit tím, že průměrné mzdě nedosahovala ani polovina Čechů – na tak vysokém úrovni průměrných mezd má podíl především Praha a jiná větší města.

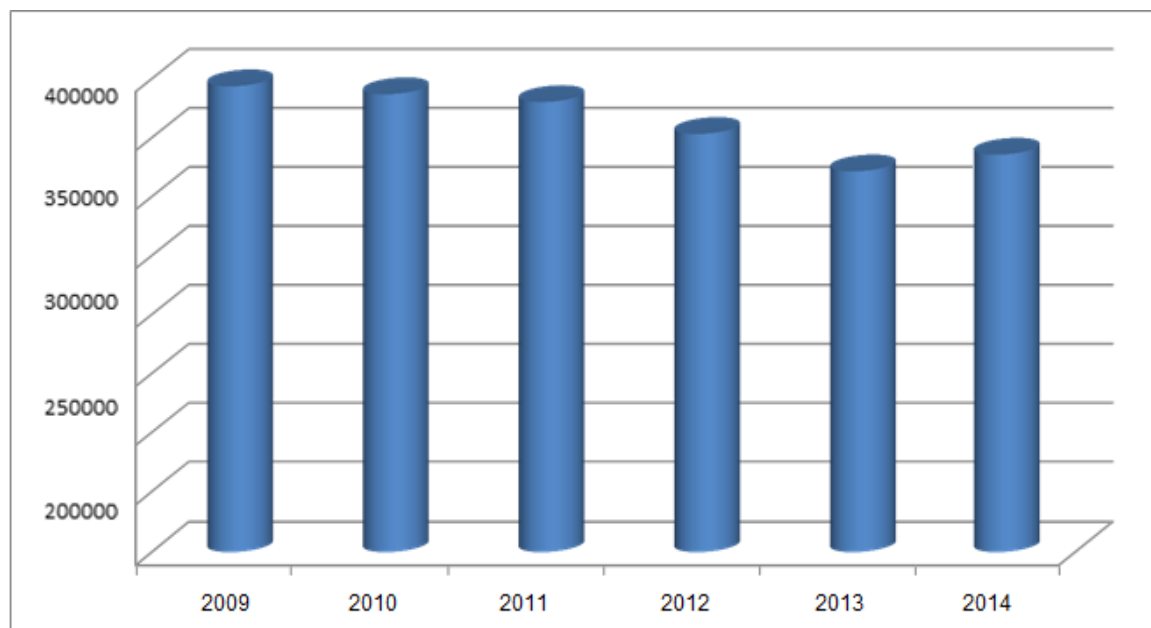
Krise výrazným způsobem ovlivnila investiční náklady malých a středních podniků. Z tabulky níže je vidět, že náklady výrazně klesly. Celkem MSP se podílí přibližně na 55 % celostátních investičních nákladů.

Tabulka 4. Investiční náklady MSP, v mil. Kč

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Investice MSP	393 595	386 851	380 212	353 123	370 518	396 406

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Graf 6. Investiční náklady MSP, v mil. Kč

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Inovační aktivita malého a středního podnikání se, podle Zprávy o vývoji MSP za rok 2013, rovněž zanedbává: „Poslední dostupné informace o inovačních aktivitách podniků v letech 2010 – 2012 ukázala, že v České republice dominuje počet podniků bez inovačních aktivit. V období sledovaném inovovalo méně než padesát procent podniků,

konkrétně 43,9 %“.³ To je velmi negativní zjištění, že bez investic a inovací není možné si představit další rozvoj malého a středního podniku.

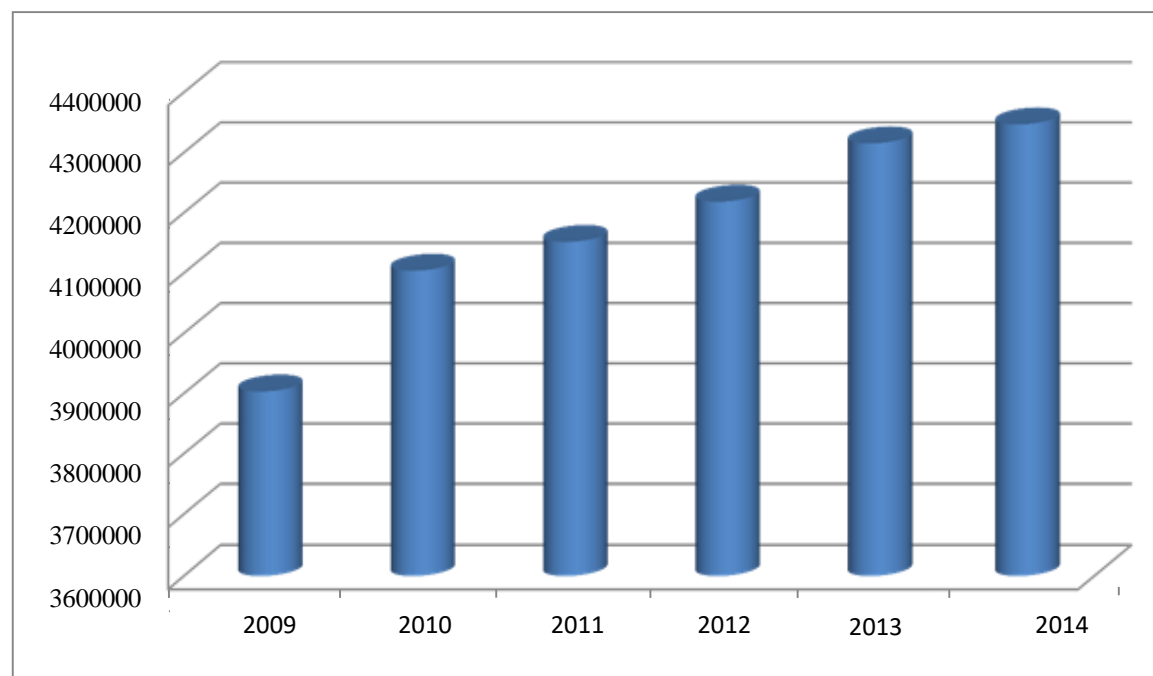
Výkony MSP jsou sice pomalé, ale stále rostoucí, což je možné zjistit z tabulky níže. Svědčí o tom, že klienti zvyšují poptávku po službách nabízenými malými a středními podniky, což je velmi pozitivním zjištěním. MSP se výrazně podílejí na celopodnikových výkonech pro Českou republiku, protože mají 51 % podíl.

Tabulka 5. Výkony MSP, v mil. Kč

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Výkony MSP	3 902 932	4 103 537	4 151 379	4 218 203	4 314 975	4 381 517

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Graf 7. Výkony MSP, v mil. Kč v České republice

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

³ Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Roste vývoz českých malých a středních podniků do zahraničí. Jedná se o velmi dobrou příležitost pro české exportéry. Příčinou toho je, že české zboží je velmi kvalitním a má pozitivní image v zahraničí. Segment malého a středního podniku se podílí na 50 % celkovém exportu české ekonomiky.

Ze Zprávy o vývoji MSP za rok 2014 vyplývá, že největší zájem mají malé podniky o obchodování v zahraničí, kde maximálně pracuje 249 zaměstnanců. České MSP se v poslední době velice zajímají o trhy zemí východní Evropy.

Problémem malých a středních podniků je, že zůstává externí financování provozu MSP. Dosud finanční instituce se obávají financování činností danými subjekty. Je to velmi negativním zjištěním.

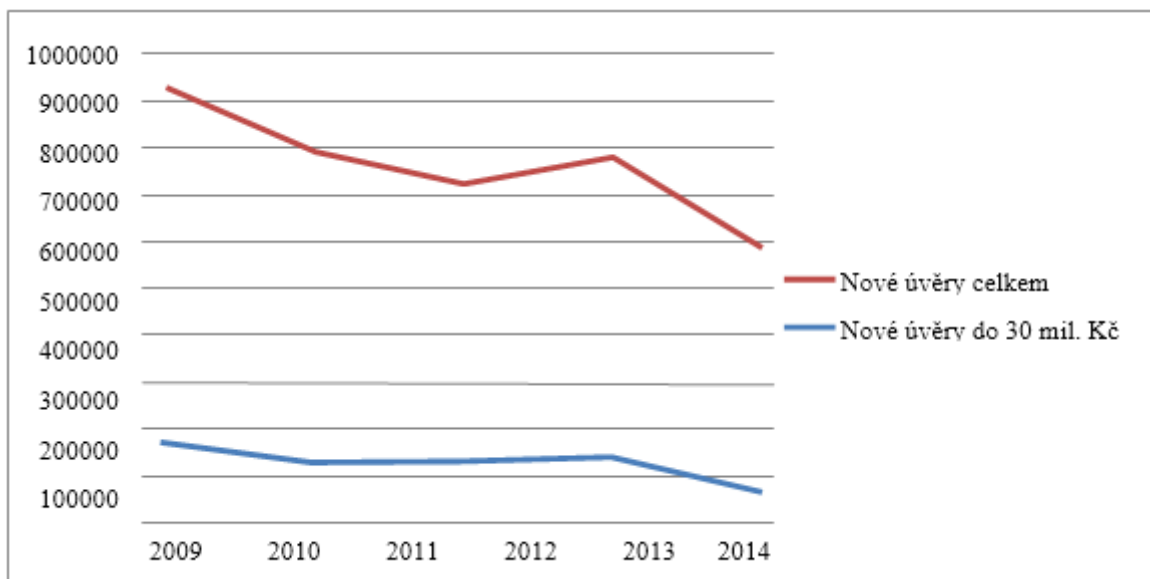
Jak je vidět z tabulky, v roce 2014 bylo zaznamenáno oživení zájmu podnikatelské sféry o nové úvěry, zejména však provozní.

Tabulka 6. Úvěry nefinančním podnikům, v mil. Kč

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nové úvěry do 30 mil. Kč – MSP	147 986	123 398	124 117	129 830	86 660	84 635
Nové úvěry celkem	780 874	667 977	599 089	649 944	500 502	493 527

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Graf 8. Úvěry nefinančním podnikům, v mil. Kč

Zdroj: Zpráva o vývoji malého a středního podnikání za rok 2014

Toto zjištění svědčí o tom, že MSP vyžadují příslušný přístup české vlády.

4.4 Protikrizová program úspor rozpočtu

Prioritou hospodářské politiky ČR po překonání důsledků světové hospodářské krize, je konsolidace veřejných financí. V předkrizové období a na fázi ponoření do krize v roce 2008–2009 v České republice byla provedena expanzivní fiskální politika, charakterizována hlavně růstem výdajů státního rozpočtu, což vedlo k posílení nerovnováhy veřejných financí. Deficit státního rozpočtu se zvýšil z (-)0,7 % HDP v roce 2007 na (-)2,2 % v roce 2008, (-)5,8 % HDP v roce 2009, (-)4,8 % v roce 2010, (-)3,2 % v roce 2011, (-)4,4 % HDP v roce 2012. Evropská komise nechala pro ČR proceduru nadměrného deficitu – snížením rozpočtového deficitu pod Maastrichtské kritérium 3 %: v roce 2013 na 2,9 % HDP, v roce 2014 na 1,9 % HDP a přejít na vyvážený státního rozpočtu v roce 2016.

Protikrizový program fiskální konsolidace je založen na radikálním snížení rozpočtových výdajů. Jde v podstatě o sociální závazek státu na zvyšování daní. Nejvýraznější snížení stanovená v článku "sociálních dávek a sociálních podpor" se projevila:

- snížením paušální částky na peněžitou pomoc v mateřství, která se nyní bude vyplácet pouze nejchudším rodinám s příjmem, který není vyšší než životní minimum o více než 2,4krát;
- snížení velikosti dávky na péči o dítě;
- zrušením sociálního příspěvku na děti z rodiny s nízkými příjmy;
- snížením velikosti dávky v nezaměstnanosti, který je tvrdým faktem vyrovnávající se pracovní zkušeností.

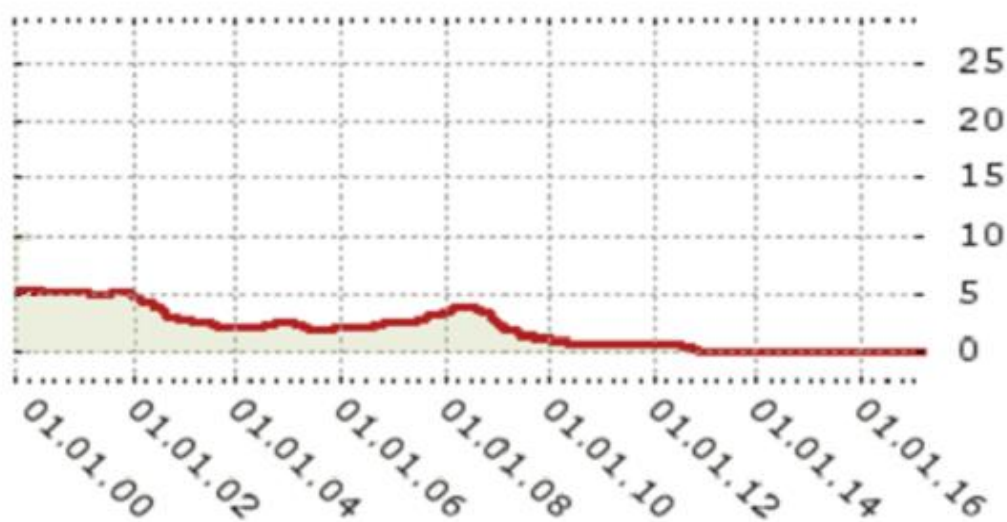
Česká republika rychle ztrácí obraz sociálního státu. Se zhoršením ekonomické situace v zemi vzniká otázka o hledání dalších zdrojů příjmů pro státní rozpočet. V roce 2008–2010 v Česku byla provedena radikální reforma daňového systému, která zásadně změnila priority daňové politiky: přechod z progresivní na ploché stupnici daně z příjmů fyzických osob; zvláštní postup pro výpočet daňového základu pro daň z příjmů pro výdělečně činné; vytvoření "prahové hodnoty" výnosy pro výpočet platby na sociální pojištění a posílení fiskální funkce daní v oblasti spotřeby (zvýšení DPH, spotřební sazby místních daní a poplatku).

Autoři daňové reformy slibovali, že nové daňové právo nebude přezkoumáno v následujících 10–15 letech, což umožní vytvořit pozitivní očekávání v podnikatelském prostředí. Ostrá ztráta daňových příjmů do státního rozpočtu, v důsledku poklesu ekonomické aktivity, donutila vládu opět změnit "pravidla hry" v daňové politice.

Reforma daňového systémového balíčku protikrizových opatření fiskální konsolidace je zaměřena na zvýšení zdanění spotřeby i práce. Základním zdrojem doplňování "nemocného" rozpočtu se stalo zvýšení DPH, které bylo za posledních pět let přezkoumáno třikrát: základní sazba DPH byla zvýšena z 19 % v roce 2008 na 21 % v roce 2013, snížená sazba DPH – z 5 % na 15 %. V České republice, kde se výrazně zaostává od ekonomicky vyspělých zemí na úrovni sociálních norem, se použije nejvyšší snížená sazba DPH v EU. V ekonomicky vyspělých zemích členů EU, se také zvyšuje v krizi DPH. Upravují většinou základní sazbu DPH, při zachování nízké snížené sazby DPH na sociálně významném zboží a služeb. S cílem zmírnit sociální dopady ve Francii je platná základní sazba DPH 19,6 % a dvě snížené sazby 5,5 a 2,1 %, v Lucembursku – 15 %, 12 % a 6,3 %, v Belgii – 21 %, 12 % a 6 % .

Kromě toho se dočasně, na období 2013–2015 let, zrušily regresivní příjmy pro výpočet pojistného do fondů zdravotního pojištění; byly sníženy mezní hodnoty příjmů pro výpočet příspěvků do fondů důchodového pojištění – s 7krát až 4krát průměrné měsíční mzdy; byla dočasně omezena indexace důchodů: na 1/3 zvýšení průměrné mzdy a 1/3 inflace (podle legislativní normy penze indexovány na 1/3 růstu průměrné mzdy a růstu

Graf 9. Oficiální úrokové sazby ČNB , Repo sazba - 2 týdny (%)

Zdroj: <http://www.kurzy.cz>, vlastní zpracování

Z grafu je vidět tendence pomalého snižování úrokových sazeb, ale v periodách krize vzrůstá kvůli tomu, že základní úroková sazba ovlivňuje také kurz koruny. Zpravidla platí, že vyšší úroky podporují posilování měny. Děje se tak přes rozdíly úrokových sazeb doma a v zahraničí. Svobodný měnový trh proto nutí bankovní radu ČNB zvýšit úroky, aby se zabránilo inflaci měny.

Praxe post-socialistických zemí rozvíjejících se trhů ukázala, že přechod na ploché stupnici od daně z příjmů fyzických osob nepřináší očekávaný efekt v části rozšíření daňové základny na úkor vylučování "ze stínu" významné objemy mezd. Snížení daně z příjmu fyzických osob má za následek snížení rozsahu daňových úniků a zvýšení daňových příjmů do státního rozpočtu. Neuskutečnily se výpočty příznivců plochého měřítka zdanění na zlepšení daňové kázně a platební morálky, zvýšení výběru daně, snížení úrovně korupce ani snížení rozsahu šedé ekonomiky. Potvrzením tohoto hlediska se stal "návrat" k progresivní stupnici daně z příjmů v době krize. Na období 2013–2015, v České Republice byla zavedena další, tzv. "solidární" daň ve výši 7 % z příjmu fyzických osob, 4násobkem

přesahující velikost průměrné mzdy v zemi – přibližně 100 tisíc Kč (o 4 tisíce euro). Kromě toho, z 19 % na 23 % byla zvýšena sazba daně z příjmů. "Návrat" do krize na progresivní stupnici daně z příjmů fyzických osob přidává argumenty jeho zastáncům k uznání na negativní ekonomické a sociální důsledky ploché měřítky zdanění příjmů fyzických osob (Economia, 2015).

Změny české vlády od jedné "revoluční" daňové reformy na další "daňovou revoluci" svědčí o dlouhodobém nedostatku ekonomické strategie odchodu z krize.

4.5 Sociální reformy v areálu protikrizových opatření fiskální konsolidace

Bolestným bodem konsolidací státního rozpočtu České republiky je financování rostoucích výdajů na důchod a zdravotní péči, protože se zhoršuje věková struktura obyvatel. Příčinou je například zvýšení průměrné délky života a snížení porodnosti. Tyto vlivy ovlivňují proces tzv. demografického stárnutí české populace a postupné eskalaci problémů z demografie v ekonomickou. Podle prognózy, podíl osob ve věku nad 65 let na celkovém počtu obyvatel ČR se zvýší z 15,2 % v roce 2010 na 22,9 % v roce 2030 a do konce roku 2050 tento podíl bude činit 30,9 %.

Tabulka 7. Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %)

Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

Zdroj: Český statistický úřad (<http://czso.cz>).

Uprostřed hospodářské krize v Česku byla provedena penzijní reforma, jejímž cílem je zajistit dlouhodobou finanční stabilitu důchodového systému na základě zavedení fondové složky. Podle autorů reformy by se za 20–30 let umožnilo snížit podíl státního starobního důchodu ze současných 95 % až na 80 %.

Úkol snížení demografických rizik na rovnováhu penzijních výdajů se řeší tím, že se zvyšuje věk odchodu do důchodu s ohledem na zvýšení očekávané délky nadcházejícího života. Dále se zpřesňují požadavky na podmínky vzniku důchodových práv podle délky

trvání pojištění; probíhají přestavby hospodářského mechanismu výpočtu velikosti důchodu a upravují se parametry indexování běžného důchodového kapitálu. Od 1. ledna 1996, se postupně zvyšuje věk odchodu do důchodu – na dva měsíce za rok pro muže a o čtyři měsíce za rok pro ženy – až do dosažení do roku 2020 cílové věkové hranice – 65 let pro muže, bezdětné ženy a ženy s jedním dítětem, 64 let – pro ženy s dvěma dětmi, 63 let – pro ženy se třemi dětmi, 62 let – pro ženy s větším počtem dětí. Mechanismus postupného zvyšování věku odchodu do důchodu umožňuje na 20-30 let protáhnout úvod tohoto sociálně citlivého opatření.

Podle koncepce penzijní reformy, věk odchodu do důchodu se bude zvyšovat a po roce 2020 – na dva měsíce za rok pro muže a ženy. Proto jedinci 1977 roku narození budou odcházet do důchodu v 67 letech, v roce 1989 narození – 69 let, v roce 1990 narození – 70 let. V České republice není legislativně stanoven důchodový věk, a je nastaven tzv. flexibilní věk odchodu do důchodu na základě měnící se očekávané délky života. Podle prognózy průměrná délka života pro narozené v roce 2010 u mužů se zvýší z 74 let na 86–87 roků, důchodový věk žen se zvýší z 80 let na 90–91 roků. Přísnější požadavky na vytvoření důchodových práv prostřednictvím zvýšení povinného pojištění pro kompletní pracovní důchod – z 25 na 35 let (pro srovnání: potřebné pracovní zkušenosti ve Francii – 40 let, v USA je 35 let, ve Švédsku – 30 let).

Tabulka 8. V jakém věku půjdou lidé do důchodu v roce 2020

Země	Věk pro muže	Věk pro ženy
Belgie	65	65
Česko	63+10	60+6 až 63+10
Dánsko	66	66
Francie	62 až 67	62 až 67
Itálie	66+11	66+11
Maďarsko	64	64
Německo	65+9	65+9
Nizozemsko	66+8	66+8
Polsko	67	62
Rakousko	65	60
Slovinsko	65	65
Španělsko	65 až 66+4	65 až 66,4
Švédsko	61 až 67	61 až 67

Zdroj: <http://www.euro.cz>.

Změny v mechanismu výpočtu velikosti důchodu proběhly následovně. V praxi v důsledku změny vzorce pro výpočet penze u 80 % zaměstnanců se mzdami 11.000–38.000, - Kč důchod klesl, u 7 %, vydělávají méně než 11.000 Kč, výše důchodu se nemění, od důchodové reformy výhry jen 10 % osob s vysokými příjmy od 39.000 Kč do 121.000, - Kč. Podle prognózy míra substituce – poměr průměrné penze k průměrné mzdě bude klesat ze 42,4 % v roce 2013 až o 25 % do roku 2050.

Financování fondové složky důchodového systému na úkor překlady části jízdného je tvořeno z 28 % povinné zálohy na důchodové pojištění ve výši 3 % do soukromých penzijních fondů, další 2 % jsou účastníci systému nestátního penzijního systému (NNO), které by se měly přidat z jeho mzdy. Účast v NNO se provádí na principu pravidel souhlasu nicméně, když vstoupí do systému kumulativního důchodového pojištění, z toho se již nedá vystoupit. S cílem sdílení rizika a určité záruky penzijních úspor na individuálních penzijních účtech legislativně regulovaných předpisu připouštějících vzory investičního portfolia FNM s různou mírou rizika a výnosů.

Penzijní reforma nezískala širší podporu u českého obyvatelstva. Do NPF vstoupilo pouhých 50 tisíc lidí. Není oprávněné nadhodnocení optimistické prognózy Asociace penzijních fondů ČR, že do kumulativní úrovně důchodového systému vstoupí až 1,5 milionu lidí. Takto vytyčený úkol diverzifikace zdrojů financování důchodového systému nebyl vyřešen (Economia, 2015).

Koncepce důchodové reformy vyvolává smíšené reakce mezi odborníky a ve společnosti. Někteří odborníci kritizovali autorům důchodové reformy za to, že jsou příliš opatrné (princip pravidel souhlasu účasti v NPF) v asociálním charakteru reformy. Mnozí čeští ekonomové zpochybňují, že penzijní reforma je schopna vyřešit hlavní problém – zajištění finanční udržitelnosti důchodového systému. Zpočátku byli ostře kritický k ukládání na principech reformy státního důchodového systému a odbory vzali vůdčí politickou stranu – Česká sociálně demokratická strana (ČSDS). V parlamentních volbách v populaci nebylo jisté, že model multi-level důchodového systému, do kterého má smysl investovat minimálně 15–30 let, nebude změněn v případě příchodem k moci levicové vlády. Zkušenosti okolních post-socialistických zemích tomu byly příkladem. V Maďarsku v podmínkách růstu veřejného dluhu vláda V. Orban ve skutečnosti znárodnila penzijní fondy v NPF a přenesla je do státního penzijního fondu.

Veřejné obavy nebyly bezpředmětné. Nová koaliční vláda ČR, která nastoupila k moci v roce 2014, kterou vedl předseda ČSDP B. Sobotka, v Programovém prohlášení ze 14. února 2014, oznámila fundamentální revizi koncepce penzijní reformy a odmítnula fondové složky důchodového systému (Economia, 2015).

Přepracování koncepce proběhlo i u reformy systému zdravotní péče, ve které je základním cílem diverzifikace zdrojů financování prostřednictvím rozšíření placených lékařských služeb. Spoluúčast obyvatelstva na úhradě zdravotní péče se neustále zvyšuje: z 10 % v roce 2003 na 25 % v roce 2013. Přejít na nový model financování systému zdravotní péče, který upravuje zvýšení přímé účasti obyvatelstva na úhradě poskytovaných zdravotních služeb s celkovou relativně nízkou úrovní příjmu a významnou sociální stratifikací společnosti, v praxi vede k tvorbě v České republice, stejně jako v jiných post-socialistických zemích rozvíjejících se za pomoci trhu. Nový model nabízí paralelní systémy zdravotní péče – kvalitní "drahé" zdravotní péče na bázi moderních technologií pro léčbu rizikových skupin obyvatelstva a "standardní" zdravotní péče na zbytkovém principu pro sociálně slabé vrstvy obyvatelstva. S rozšířením plateb zdravotnických služeb se zvyšuje nerovnost v přístupu ke kvalitní zdravotní péči v různých sociálních vrstvách obyvatelstva, což může mít negativní důsledky pro reprodukci zdravého genofondu země, a proto, pro zajištění v pravém slova smyslu, zdravých základů pro udržitelný vyvážený hospodářský rozvoj.

Výběr modelu financování zdravotní péče je ve své podstatě pokračování starého sporu, který řeší, zda se jedná pouze o náklady na zdravotní péči, které jsou z pohledu ekonomů neproduktivními náklady, nebo zda se jedná o investice do člověka, kterými se zvyšuje fyzický a intelektuální potenciál země, a mají přímý dopad na rozvoj ekonomiky a její výkon.

4.6 Nové priority hospodářské politiky na podporu hospodářského růstu

Protikrizová ekonomická politika úsporně prováděná vládou ČR, má pasivní charakter a nevytváří zdravé základy pro návrat na trajektorii udržitelného růstu. Pokud uprostřed ekonomické krize v roce 2009 se stanoví protikrizová opatření na podporu investiční aktivity a zaměstnanost, aby se pokles HDP o 0,9-1,5 %, pak radikální

sekvestrace veřejných výdajů se podílí v roce 2010 cca 0,8-1,0 % HDP, v roce 2011 – 0,5-0,6 % a v roce 2012 – ještě zhruba 0,4 % HDP (ČSÚ, 2015) .

Praxe zotavení po krizi ekonomiky České republiky, stejně jako dalších rozvíjejících se trhů, ukázala, že neexistuje žádný přímý vztah mezi fiskální konsolidací na bázi konfiskace rozpočtu nákladů a zrychlení hospodářského růstu (Economia, 2015). Úsporná opatření pouze konzervují již nahromaděné problémy v ekonomice a představují riziko ekonomické stagnace, a dokonce i zpomalení ekonomického vývoje ve střednědobém horizontu. Čeští ekonomové se domnívají, že vláda znovu zatížila fiskální politiku a jasně "přehnal" rozpočtové úspory. Podle českého ekonoma P. Zahradníka, udržet deficit státního rozpočtu na úrovni Maastrichtského kritéria 3 % HDP, když se jedná o pokles HDP, je to samé jako "... postarat se o čistý koberec před domem, jehož střecha hoří a oheň se šíří podle pater" (ČSÚ, 2015).

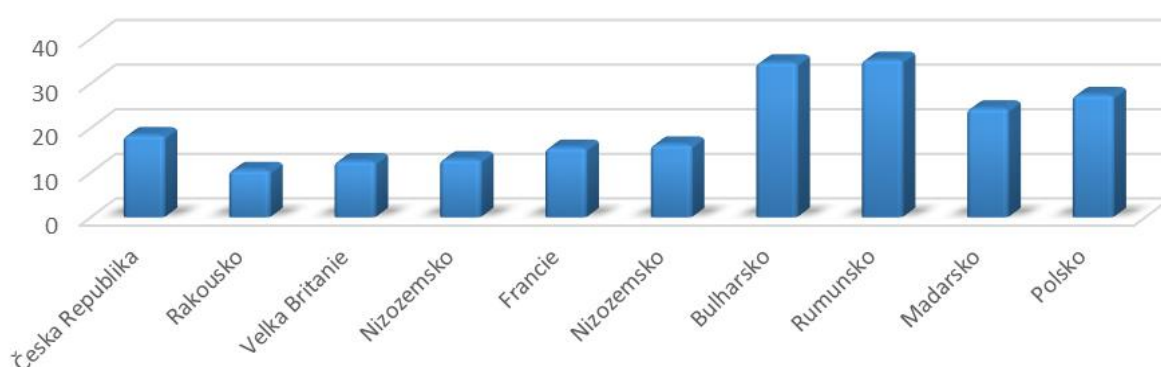
Pomalé oživení po krizi české ekonomiky s reálnou hrozbou stagnace a pomalou recesí vzniká otázka o vytvoření nového modelu hospodářského růstu, založeného na překladi ekonomiky na inovační cestu vývoje. Nový protikrizový program obsahuje nejen pasivní úsporné opatření, ale i aktivní nástroje na podporu hospodářského růstu:

- zlepšení podnikatelského prostředí v zemi a snižování administrativní zátěže pro podnikatele;
- podpora investiční aktivity.

Vláda provedla revizi rozpočtového plánu na rok 2014 ve směru zvýšení vládních výdajů na dlouhodobé investiční projekty, které se odhadují na zhruba 0,3 % HDP. Čeští ekonomové podporující investiční obrat v hospodářské politice se domnívají, že kapitálové injekce přišla příliš pozdě a nedostatečně pro zajištění "kvalitní zlomeniny". Mezi tyto opatření patří zvýšení transparentnosti systému veřejných zakázek, boj proti korupci a hospodářské kriminalitě. Evropská komise opakovaně "zbavovala" Českou republiku od bruselské pokladny a zmrazovala jí přidělené prostředky z rozpočtu EU na společné investiční projekty z důvodu "nevhodného" použití a velkých korupčních skandálů, do nichž jsou zapleteni zástupci vyšších vrstev moci. Administrativní "džungle" vytvářejí výživné prostředí pro korupci, ve které působí ekonomické vztahy a narušuje právní prostředí. Podle hodnocení Transparency International, v České republice je jeden z nejvyšších úrovní vnímání korupce ve světě. V letošním vysvědčení se pozice České

republiky posunula z 25. místa v roce 1996 na 59. místo v roce 2013, o které se dělí s Trinidadem-Tabago, Salvadorem a Namibií. V neprůhledném právním prostředí existují dobré podmínky pro péči z daní tzv. "odejmutí" příjmů ve stínovém podnikání. Podíl tzv. "šedé ekonomiky" činní v Česku 18,4 % HDP ve srovnání s ostatními zeměmi: 10,6 % v Rakousku, 12,6 % ve velké Británii, 13,0 % v Nizozemsku, 15,6 % ve Francii, 16,3 % v Německu, 34,7 % v Bulharsku, 35,3 % v Rumunsku, 24,4 % v Maďarsku, 27,4 % HDP v Polsku (Economia, 2015).

Graf 10. Podíl "šedé ekonomiky" na HDP

Zdroj: <http://Vizamastercard.com>.

Opravdová "černá díra" – systém přidělování veřejných zakázek, jejichž rozsah se pohybuje kolem 650 miliard korun, z nich 10–20 % je tvořen korupční složkou (ČSÚ, 2015). V plánech vlády se nachází návrh protikorupčního programu ke zlepšení účinnosti systému veřejných zakázek, zejména přijetí legislativních norem umožňujících k účasti na výběrovém řízení pouze organizace s transparentní strukturou vlastnictví. Tento fakt vede ke zvýšení státních výdajů na vzdělání, vědu a inženýrský konstrukční vývoj. ČR vydává na výzkum a vývoj 1,86 % HDP, což je přibližně 2krát menší ve srovnání s ekonomicky vyspělými zeměmi. Další velkou skupinu dotací tvoří státní podpora vývozu, která funguje jako hlavní motor české ekonomiky a slouží pro vstup na nové trhy prostřednictvím geografické diverzifikace struktury vývozu.

Tradičním tahounem hospodářského růstu v nesoběstačném vztahu ke komoditě a vysoce otevřené ekonomiky Česka je export, který je přímo závislý na hospodářské konjunktře v zemích hlavních zahraničních partnerů. Světová hospodářská krize prohloubila rizika ultra vysoké závislosti české ekonomiky na ekonomice eurozóny, kam směřuje 67 % českého vývozu, a především v Německu, na které připadá zhruba 1/3 českého vývozu. Jednosměrná zeměpisná orientace vývozu na trhy EU a rostoucí odvětvová koncentrace vývozu spolu s nízkým objemem exportu zboží a služeb s vysokou přidanou hodnotou zvyšuje její zranitelnost vůči vnějším rizikům na evropském trhu. Na první plán vyšel starý problém geografické diverzifikace struktury vývozu ČR, bez kterého je posílení exportního potenciálu země nepravděpodobné. Exportní strategie České republiky v letech 2012–2020, se přijala na vrcholu dluhové krize v eurozóně a má za úkol snížit váhu vývozu České republiky do zemí Evropské Unie na 83 % celkového hodnotového objemu vývozu v roce 2011 až na 70 % v roce 2020 s tím, že se postupně bude přesměrovávat český export na nové trhy. Na základě posouzení potenciálu růstu bylo definován 12 prioritních trhů. Trh je pro české exportní produkty směřující do těchto zemí: Ruska, Turecka, Srbska, Ukrajiny, USA, Vietnamu. Bylo též naplánováno do roku 2020 zvýšit objem vývozu ČR do zemí, které nejsou zahrnuty v EU ve srovnání s rokem 2010 na 50 % při celkovém zvýšení exportu o 25 % (Economia, 2015).

V podmínkách hospodářské krize v EU, by se Rusko s jeho stručnějším vnitřními trhy mohlo považovat za perspektivní trh pro Česko a výrazně zvýšit svou váhu v českém zahraničním obchodu za předpokladu diverzifikaci komoditní struktury rusko-české zahraničního obchodu a oživení nových perspektivních forem hospodářské a vědeckotechnické spolupráce. V průběhu systémové transformace došlo k "ideologickému" přeorientování českého zahraničního obchodu s trhy východoevropských zemí na trhy zemí EU. Velikost zahraničních obchodů Ruska v oblasti zahraničního obchodu České republiky klesla z předreformy z 45 % na 6 % v polovině 90 let a 3,8 % v současné době. Hlavní oblastí rusko-české hospodářské spolupráce je ropa a plyn. Rozsah zajištění energetických potřeb ČR Rusko pokryje 71 % české potřeby ropy, 75 % – na zemní plyn a 100 % v jaderném palivu. Tranzit probíhá přes území ČR uhlovodíků z Ruska do Západní Evropy.

Vstupem do EU, Česká republika se stává členem jednotného evropského energetického trhu. Energetické charty EU jsou stanoveny kvótami na dodávky z jednoho

zdroje energie na 30 % a z toho jaderného paliva tvoří 25 procent. V EU se stále častěji řeší otázky energetické bezpečnosti, která se přímo vyrovnává s poklesem vysoké závislosti na ruských energetických zdrojů. Pověstný faktor tzv. "strategického ekonomického zabezpečení" může převážit nad ekonomickými výhodami rozšíření česko-ruské hospodářské spolupráce.

Slabým místem exportního potenciálu ČR je struktura podniků-vývozců. 70 % českého vývozu poskytují dceřiné společnosti velkých zahraničních firem a pouze jen 20–25 % je tvořeno domácí malých a středních podniků (MSP). Exportní strategie ČR na roky 2012–2020 stanoví cíl zvýšit do roku 2020 počet inovativních exportně orientovaných malých a středních podniků dvakrát. Omezující překážky na cestě zvýšení konkurenceschopnosti domácích výrobců jsou: nestabilní legislativní rámec, stěžejní podmínky získávání úvěrů, sofistikované nástroje pro správu, neprůhledné a nepředvídatelné daňové právo, a především vysoká úroveň korupce. V podmínkách světové hospodářské krize bylo zřejmé, že udržet konkurenceschopnost české ekonomiky v evropském a světovém trhu na úkor nákladových faktorů, které vedou ke konkurenčním výhodám – nízké mzdy a nízké daně a zároveň zde probíhá bez podstatného zvýšení inovačního potenciálu ekonomiky v dlouhodobém horizontu, je nepravděpodobné uspět.

Vláda ČR poměrně opatrně hodnotí vyhlídky české ekonomiky, očekávali obnovení stavu před krizí nejdříve v roce 2015. Podle odborníků se odhaduje, že recese české ekonomiky dosáhla svého dna a v krátkodobém horizontu lze očekávat pomalé oživení dynamiky ekonomického růstu: HDP v 1. čtvrtletí 2014 činilo 0,8 % a během 2. čtvrtletí činil nárůst o 0,3 %. Plánují se slabé oživení české ekonomiky nosící nestálé povahy a posílení vnějších a vnitřních rizik ekonomiky se může vrátit do stavu stagnace. Lze shrnout, že kvalitní změny zatím nejsou v dohledu.

5 Výsledky a diskuse

Po vstupu České republiky do EU v její zahraničně obchodní činnosti došlo k velkým změnám. Roční vývoz a dovoz se zvýšil o více než 10 % s výjimkou dovozních operací v roce 2005, kdy růst dosáhl pouhých 5 %. Podpora exportu přispěla k realizaci státní politiky v roce 2005. Vláda republiky přijala novou exportní strategii v letech 2006-2010, která má velkou sadu nástrojů pro podporu národních vývozců, jako jsou různé půjčky a záruky. Kromě toho se začaly provádět opatření ke snížení silné závislosti na EU v oblasti zahraničního obchodu: intenzivnější rozvoj neevropských směrů zahrnujících rychle se rozvíjející trhy. Jejich výsledkem se stal poprvé od roku 1990 přebytek obchodní bilance, který byl dosažen v roce 2005 a postupně rostl v budoucnu. Také podíl EU v obratu České republiky v roce 2007 se mírně snížil oproti roku 2003, a to až o 78 %.

Zpomalení růstu HDP začalo v roce 2007, nicméně celý rok 2008 byly stále vidět pozitivní ukazatelé, a to bez ohledu na začátku krize. Ve 4. čtvrtletí 2008 roku, kdy průměr EU byl zaznamenán poklesem HDP, tak růst českého HDP meziročně (bez ohledu na sezónní výkyvy) činil 0,5 %. V celkovém důsledku v roce 2008 zvýšení HDP České republiky činilo 2,6 %, což odpovídá ukazatelům začátku roku 2000. Pozitivní dynamika roku 2008 umožnila zvýšit HDP na hlavu v zemi až o 82 % úrovně EU. V první polovině roku 2009 byl zaznamenán rostoucí propad, který byl podmíněn zhoršením zahraničního obchodu, tak i poklesem spotřeby domácností a několika dalších důvody.

Podrobné informace o hloubce krize v České republice jsou doplněny ukazatele inflace a nezaměstnanosti, které i přes stability v předkrizovém období, prudce stouply v letech 2008-2009. Urychlením růstu na konci roku 2008 průměrná roční míra inflace dosáhla desetiletého maxima a činila 6,3 %, což představuje více než dvojnásobek ve srovnání s předchozím rokem. V prvním pololetí roku 2009 se růst inflace zastavil, ale zůstal v celku na vysoké úrovni (cca 4 % v květnu-červnu 2009 roku).

Spotřebitelské ceny se v roce 2010 zvýšily o 1,5 %, v roce 2011 na 1,9 %, v roce 2012 v důsledku zvýšení základní a snížené sazby DPH o 3,3 %, v roce 2013 kvůli slabé domácí poptávce a deflačnímu charakteru dovozů růst spotřebitelských cen "vrátil" ke stanovenému ČNB inflačnímu koridoru a činil 1,4 % meziročně. Klesá tempo růstu mezd. V roce 2011 se v rámci protikrizových úsporných opatření na 10 % snížen plat zaměstnance veřejného sektoru (kromě lékařů a učitelů). V roce 2012 průměrná reálná

mzda poklesla o 0,6 % a v roce 2013 o 0,1 %. Snížení mezd proběhlo ve 12 z 19 odvětví české ekonomiky. Zvyšuje se diference mezd. 60 % zaměstnaných dostává mzdu nižší, než je průměrná mzda, která činí 25 125 Kč za měsíc (cca 970 eur).

Celkové aktivity finančního sektoru vzrostly z 141,1 % HDP v roce 2009 až o 156 % HDP v roce 2013 (395 % HDP v průměru zemí eurozóny). Česká republika stále výrazně zaostává za ekonomicky rozvinutými zeměmi podle úrovně úvěrů v ekonomice: 50 % HDP proti 135 % v průměru v eurozóně. V podmínkách dluhové krize v eurozóně, finanční sektor české ekonomiky ukazuje relativně vysokou odolnost proti vnějším rizikům, což vytváří příznivé předpoklady pro její zachování i v případě kritického scénáře přetrvávající recesí české ekonomiky.

Příchod krize měl vliv také na české podniky, ale v periodách krize nebylo možné sledovat nějaký výrazný pokles na počtu zaměstnaných. Platí to samé i pro mzdové náklady. Ty se za posledních pěti let výrazně nezměnili a pohybují se na úrovni 450 mld. Kč. Je nutné upozornit na to, že podle Zprávy o vývoji MSP za rok 2014 průměrné mzdy vyplácené v sektoru malých a středních podniků byly o 11,9 % nižší, než byl průměr v celé ČR, který činí 24 213 Kč. Roste vývoz českých malých a středních podniků do zahraničí. Jedná se o velmi dobrou příležitost pro české exportéry. Příčinou je jistě to, že české zboží je velmi kvalitním a má pozitivní image v zahraničí. Segment malého a středního podniku se podílí na 50 % celkovém exportu české ekonomiky.

Prioritou hospodářské politiky ČR po překonání důsledků světové hospodářské krize je konsolidace veřejných financí. V předkrizovém období a na fázi ponoření do krize 2008–2009 v České republice byla provedena expanzivní fiskální politika charakterizována hlavně růstem výdajů státního rozpočtu, což vedlo k posílení nerovnováhy veřejných financí. Deficit státního rozpočtu se zvýšil z (-)0,7 % HDP v roce 2007 na (-)2,2 % v roce 2008, (-)5,8 % HDP v roce 2009, (-)4,8 % v roce 2010, (-)3,2 % v roce 2011 a (-)4,4 % HDP v roce 2012. Evropská komise nechala pro ČR proceduru nadměrného deficitu, která se projevila snížením rozpočtového deficitu pod Maastrichtské kritérium 3 %: v roce 2013 na 2,9 % HDP, v roce 2014 na 1,9 % HDP a lze tím přejít na vyvážený státní rozpočet v roce 2016.

6 Závěr

Česká republika je jednou ze zemí Střední a Východní Evropy (CEE), nicméně ji nelze nazvat typickým státem této oblasti. V mnoha ohledech, sociálně-ekonomického vývoje, Česká republika předhání země CEE, a na řadě charakteristik je na úrovni západoevropských členů EU. V celém světě se podle hodnocení konkurenceschopnosti, vypracovanému v rámci Světového ekonomického fóra v dobách před krizí Česká republika obsadil 33. místo, které představuje jeden z nejlepších výsledků ze zemí CEE (pouze Estonsko se umístilo těsně před ČR na 32. místě). Silnou pozicí České republiky mezi evropskými zeměmi se staly výsledky plánované pro rozvoj země v posledních letech založené včetně přílivu velkých zahraničních investic, tak i účinnost protikrizových opatření české vlády. Silné zapojení české ekonomiky do světového hospodářství způsobil velký dopad současné krize na zemi, ale později to bude hrát roli jednoho z podnětů odchodu republiky z této krizové situace. Stimulace domácí spotřeby bude mít také pozitivní vliv na sociálně-ekonomickou situaci v zemi. S největší pravděpodobností, výroba různých zařízení, hutních a chemických výrobků budou v budoucnu jedním z odvětví specializace ekonomiky na pozadí vývoje vybraných destinací v sektoru služeb.

Příchod krize také ovlivnil české podniky. Kvůli tomu, že MSP jsou citlivé na výkyvy krize, její dopad by na daný segment byl velmi silný. Malé a střední podniky, na rozdíl od velkých firem, nemají takové šance se dostat z krize a využít optimalizaci interních procesů.

Stát chápe, že malé a střední podniky hrají důležitou roli v hospodářském rozvoji země, a to navzdory skutečnosti, že MSP v době krize byly nejvíce zasaženy. Přesto nebyly do jisté míry ovlivněné díky státní podpoře, která pomůže v rozvoji jejich vlastního podnikání, což svědčí o optimismu české společnosti. Krize výrazným způsobem ovlivnila investiční náklady malých a středních podniků. Náklady výrazně klesly. Problémem podniků zůstává externí financování provozu. Dosud se finanční instituce obávají financování činnosti daných subjektů. Je to velmi negativním zjištěním. Krize do značné míry naučila nejen podnikatele, ale i stát že potřebují rychle reagovat na problémy v ekonomice, aby se v budoucnu neobávali silným důsledkům krize, nebo aby krizi předešli.

Vývoj ekonomiky v příštím roce by měl zůstat příznivý. Ekonomická aktivita ve srovnání s rokem 2016 by měla mírně růst. Hlavním motorem ekonomiky bude vysoká

spotřeba, která je výsledkem situace na trhu práce, přestože míra nezaměstnanosti v zemi bude nejnižší za posledních 20 let.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Tištěné zdroje

1. BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. Makroekonomie. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 296s. ISBN 978-80-7380-245-5.
2. BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ. Makroekonomie - teorie a praxe. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 224s. ISBN 978-80-7380-492-3.
3. BRČÁK, Josef, Dana STARÁ, Roman SVOBODA a Bohuslav SEKERKA. Česká republika ve světle ekonomických teorií. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 208s. ISBN 978-80-7380-369-8.
4. CZESANÝ, Slavoj. Hospodářský cyklus: teorie, monitorování, analýza, prognóza. Praha: Linde, 2006, 199 s. ISBN 80-720-1576-1.
5. Ekonom: Češi v roce 2015. Praha: Economia, a. s., 2015, 65s. LIX(1-2). ISSN 1210-0714.
6. CIHELKOVÁ, Eva. a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje, 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7400-155-0
7. KOHOUT, Pavel. Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál. Praha: Grada, 2009. 218 s. ISBN 9788024731995
8. HOLMAN, Robert. Makroekonomie. Středně pokročilý kurz. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2004. 424 s. ISBN 80-7179-764-2.
9. PAVELKA, Tomáš. Makroekonomie: základní kurz 2. vyd. Praha: Melandrium, 2007. 278 s. ISBN 978-808-6175-522.
10. SCHUMPETER, Joseph A. Business cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process, McGraw-Hill Book Company, Inc., 2005. 385s. ISBN 1-57898-556-0.
11. FLECKENSTEIN, William A a Frederick SHEEHAN. Greenspanovy bubliny: věk ignorace v americké centrální bance (Fed). Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009. 168s. ISBN 978-80-251-2605-9.
12. GRAUBARD, Stephen Richards. Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2007. 804s. ISBN 978-80-7341-973-8.

13. KING, Stephen D. Až dojdou peníze: konec západního blahobytu. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014. 165s. ISBN 978-80-7432-493-2.
14. KOHOUT, Pavel. Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. 256s. ISBN 978-80-247-4019-5.
15. KOVANDA, Lukáš. Příběh dokonalé bouře: a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop, 2009. 237s. ISBN 978-80-254-6403-8.
16. KRUGMAN, Paul R. Návrat ekonomické krize. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009. 346s. ISBN 978-80-7021-984-3.
17. KRUGMAN, Paul R. Skoncovat s krizí. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2012. 420s. ISBN 978-80-7429-294-1.
18. PAVELKA, Tomáš. Dlouhodobá nezaměstnanost v České republice. 1. vyd. Slaný: Melandrium, 2011. 235s. ISBN 978-80-86175-76-8.
19. PERGLER, Tomáš. Babiš: příběh oligarchy. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014. 360s. ISBN 978-80-204-3445-6.
20. NEUNMANN, Pavel; TAMBERSKÝ, Pavel; JIRÁNKOVÁ, Martina. Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-3276-3
21. SEDLÁČEK, Tomáš. Ekonomie dobra a zla. Praha: Nakladatelství 65. Pole, 2009. 272s. ISBN 978-80-903944-3-8.
22. ŠTĚRBOVÁ, Ludmila a kol. Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století: základní kurs. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 364 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4694-4.
23. SEDLÁČEK, Tomáš. Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi. 2. vyd. Praha: 65. pole, 2012. 350s. ISBN 978-80-87506-10-3.
24. VAROUFAKIS, Yanis. Globální Minotaurus: Amerika, Evropa, krize a budoucnost globální ekonomiky. 1. vyd. Praha: Rybka, 2013. 276 s. ISBN 978-80-87067-09-3.
25. Ekonom: Češi v roce 2015. Praha: Economia, a. s., 2015, 69s. ISSN 1210-0714.

7.2 Internetové zdroje

1. MENJIVAR,Luisa; SALAZAR,Jorge.World economic outlook , Rebalancing growth. Washington: IMF Multimedia Services Division, 2010. 195 s. ISBN 978-1-58906-915-2, dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/text.pdf> (18.5.2010)
2. Portál České národní banky, dostupné z [<http://www.cnb.cz>]
3. ROUBINI,Nouriel: A Survival Strategy for the Eurozone, citace 25. 12. 2010, dostupné z [<http://www.project-syndicate.org/commentary/roubini33/English>]
4. Aktuální prognóza ČNB. ČNB [online]. Praha: ČNB, 2016 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/prognóza/index.html?cnb_css=true
5. HDP Výdajová metoda. ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015, 2015-09-20 [cit. 2015-09-20]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj
6. CzechInvest očekává miliardové investice z Číny. Czech Invest [online]. Praha: Czech Invest, 2016 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.czechinvest.org/czechinvest- ocekava-miliardove-investice-z-ciny>
7. HDP Výdajová metoda. ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015, 2015-09-20 [cit. 2015-09-20]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj
8. Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika. Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ, 2015 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk_t_-hdp-
9. Struktura a vývoj státního dluhu: odbor 20 - Řízení státního dluhu a finančního majetku. Ministerstvo financí: České republiky [online]. Praha: MFČR, 2015 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>
10. TESTIMONY OF BROOKSLEY BORN. U.S. Commodity Futures Trading Commission [online]. Washington: Commodity Futures Trading Commission, 1998 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://www.cftc.gov/opa/speeches/opaborn-33.htm>

11. The World Factbook. Central Intelligence Agency [online]. Washington: Central Intelligence Agency, 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>
12. Trh práce a nezaměstnanost. Finance.cz [online]. Brno: finance.cz, 2015 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/nezamestnanost/>
13. Vnější ekonomická rovnováha. BusinessInfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export [online]. Praha: CzechTrade, 2011 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/vnejsi-ekonomicka-rovnovaha-4484.html>